

28.4.2014

Samfélags- og mannréttindaráð Akureyrarbæjar fjallaði á fundi sínum 23. apríl sl. um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335. mál, og gerði eftirfarandi bókun:

Tillaga til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335. mál

2014040052

Velferðarnefnd Alþingis hefur sent út til umsagnar tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335. mál. Þingskjalið má nálgast á vef

Alþingis: <http://www.althingi.is/altext/143/s/0630.html>

Samfélags- og mannréttindaráð lýsir ánægju með framkomna þingsályktunartillögu sem byggð er á lausnarmiðuðum og mannúðlegum úrræðum sem styðja við samfélagið.

Með bestu kveðjum

Katrín Björg Ríkarðsdóttir

framkvæmdastjóri samfélags- og mannréttindadeildar/jafnréttisráðgjafi
Akureyrarbær

Barnaheill
Save the Children Iceland

Alþingi
Erindi nr. P 143/1650
komudagur 23.4.2014

Reykjavík 22. apríl 2014

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Umsögn Barnaheilla - Save the Children á Íslandi um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum og hliðarverkunum vímuefnaneyslu, til verndar neytendum efnanna, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild. Þingskjal 630 — 335. mál.

(Lagt fyrir Alþingi á 143. löggjafarþingi 2013–2014.)

Barnaheill - Save the Children á Íslandi gera ekki sérstakar athugasemdir við tillögu þær sem fram koma í umræddri þingsályktunartillögu um mótun og innleiðingu nýrrar stefnu í vímuefnamálum. Barnaheill taka undir sjónarmið um að mikilvægt sé að vímuefnaneytendur séu ekki jaðarsettir og fái greiðan aðgang að nauðsynlegri félagslegri þjónustu sem og heilbrigðis- og endurhæfingarþjónustu eins og þörf er á, á einstaklingsmiðuðum grunni, ekki síst ef neytendur eru innan við 18 ára. Auk þess er mikilvægt að vinna gegn ofbeldi í undirheimum vímuefnanna, þannig að ofbeldi gagnvart vímuefnaneytendum sé rannsakað á tilhlýðilegan hátt og að vímuefnaneytendur njóti þannig sömu refsiverndar og aðrir borgarar.

Barnaheill – Save the Children á Íslandi leggja þunga áherslu á mikilvægi þess að styrkja enn frekar forvarnarstarf í vímuefnavörnum og gæta þess í hvívetna að þau skilaboð verði á engan hátt gefin, ef farin verður sú leið að gera vörslu neysluskammta á vímuefnum löglega, að neysla vímuefna sé í lagi eða sé samþykkt sem slík af samfélaginu. Ef farin verður sú leið að gera vörslu vímuefna refsilausa er afar mikilvægt að samhliða verði ráðist í kynningarherferð og skýra fyrir almenningi hvað í því felist, og að markmiðið með refsileysinu sé að auka líkur á því að vímuefnaneytendur njóti sinna sjálfsögðu mannréttinda en ekki að samþykkja neyslu vímuefna.

Börn eiga rétt á vernd gegn ofbeldi, hvort sem þau leiðast inn á brautir vímuefnaneyslu eða ekki, eða þegar foreldrar og forráðamenn þeirra eiga í vímuefnavanda. Þau eiga enn fremur rétt til besta mögulega heilsufars sem hægt er að tryggja og aðstöðu til læknis meðferðar og endurhæfingar. Börnum má ekki mismuna, hvorki á grundvelli aðstæðna þeirra sjálfra eða foreldra eða lögráðamanna.

Barnaheill – Save the Children á Íslandi taka undir þau sjónarmið að koma eigi fram við vímuefnaneytendur af mannúð og virðingu og hafa skilning á að finna þarf aðrar leiðir til að vinna gegn vímuefnaneyslu en farnar hafa verið á undanförunum áratugum. Boð og bönn leiða ekki alltaf til árangurs, sér í lagi ef um er að ræða fíknisjúkdóma eins og rannsóknir og reynsla hafa sýnt.

Virðingarfyllst,
f.h. Barnaheilla - Save the Children á Íslandi

Erna Reynisdóttir,
framkvæmdastjóri

Alþingi, nefndasvið Þórshamri v/Templarasund 150 REYKJAVÍK	Reykjavík, 28. apríl 2014 2014010081
--	---

Efni: Umsögn um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu - 335. mál

Efni: Umsögn Barnaverndarstofu um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335. mál.

Barnaverndarstofa vísar til erindis nefndasviðs Alþingis, dags. 4. apríl 2014., þar sem stofunni var gefið tækifæri á að gefa velferðarnefnd Alþingis umsögn um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335. mál. Þakkar Barnaverndarstofa fyrir að fá tækifæri til þess að tjá sig um tillöguna.

Barnaverndarstofa fagnar umræðu um þennan málaflokk og þeim hugmyndum sem nefndar eru í tillögunni um frekari vinnu við stefnumótun og úttekt á úrræðum sem einstaklingum í vímuefnavanda standa til boða.

Barnaverndaryfirvöld á Íslandi hafa um árabil unnið samkvæmt þeirri stefnu að styðja eigi við þá sem eiga við fíkniefnavanda að stríða, hvort sem um er að ræða börn eða foreldra þeirra. Barnaverndaryfirvöld hafa ekki til að dreifa neinum refsikenndum úrræðum eða viðurlögum. Börn foreldra í vímuefnavanda eru til að mynda ekki vistuð utan heimilis í refsingarskyni heldur í þeim tilgangi að veita þeim fullnægjandi uppeldisaðstæður, öryggi og vernd. Hvað börn í vímuefnavanda varðar þá hefur Barnaverndarstofa um árabil lagt sig fram um að veita eins vandaða meðferð og unnt er og þróað meðferðartilboð í samræmi við rannsóknir og bestu vitneskju á hverjum tíma. Rannsóknir og úttektir undanfarinna ára hafa í samræmi við þetta sýnt að neysla barna og unglinga hefur dregist verulega saman, hvort sem um er að ræða neyslu á áfengi, tóbaki eða fíkniefnum. Telur Barnaverndarstofa þetta benda til þess að þróun í meðferðarstarfi undanfarinn áratug hafi skilað töluverðum árangri. Mikilvægt er að áfram verði haldið á sömu braut og Barnaverndarstofu gefist áfram tækifæri og fjármunir til þess að þróa og breyta meðferð í samræmi við bestu þekkingu og þarfir hvers tíma.

Hvað varðar breytingu á refsistefnu telur Barnaverndarstofa að aðaláhersla hvers samfélags gagnvart fólki í vímuefnavanda eigi að vera að vernda það og styðja til þess að ná tökum á sínum vanda og refsíákvæði eigi að vera síðasta úrræði sem gripið sé til. Barnaverndarstofa telur hins vegar að varhugavert geti verið að afnema refsingar að öllu leyti gagnvart þessum hópi þar sem mikilvægt sé að samfélagið fái þau skilaboð frá Alþingi að neysla fíkniefna sé alvarlegur hlutur sem stefnt geti lífi og heilsu neytandans og annarra í hættu. Bendir Barnaverndarstofa í þessu sambandi annars vegar á að hætt er við því að ungir fíklar telji neyslu ekki vera vandamál sem takast þurfi á við þar sem löggjafinn telji ekkert athugavert við neyslu. Hins vegar er hætt við að erfiðara geti reynst að fá foreldra, sem glíma við vímuefnavanda, til þess að viðurkenna að þeir eigi við vanda að stríða og þar með taka á honum ef löggjafinn breytir um stefnu í þessum efnum.

Barnaverndarstofa telur hins vegar að það geti verið áhugavert og jákvætt að farið verði yfir það hvaða önnur úrræði en refsing geti komið til greina í málum fíkla sem miði að því að auk líkur á að einstaklingar takist á við eigin vímuefnavanda. Til að mynda sé hugsanlegt að koma málum þannig fyrir að refsingar fyrir minni háttar fíkniefnabrot komi t.a.m. fyrst og fremst til

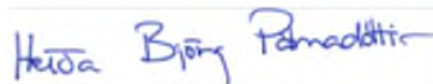
álita þegar einstaklingur er ekki reiðubúinn til þess að horfast í augu við eigin fíkn og takast á við hana þó stíga verði varlega til jarðar varðandi allar lagabreytingar sem þessar. Ef til þess kemur að löggjöf verði breytt þannig að refsingu verði frestað eða hún falli niður þá feli það ekki í sér að viðkomandi einstaklingur upplifi það eins og ekkert hafi gerst heldur taki virkt úrræði, s.s. meðferð eða viðtöl við ráðgjafa við.

Varðandi refsistefnuna er þó rétt að benda á að á undanförunum árum hefur refsiramma fyrir fíkniefnabrot verið þyngdur verulega, m.a. fyrir minni fíkniefnabrot. Telur Barnaverndarstofa ekki óeðlilegt að Alþingi velti því upp hvort ef til vill hafi verið of langt gengið á þeirri braut og hvort sífellt þyngri refsingar við fíkniefnabrotum skili tilætluðum árangri. Einnig má velta fyrir sér hvort kveða megi með skýrari hætti á um það í lögum að þátttaka við að upplýsa mál eigi að hafa áhrif á þyngd refsingar eða megi jafnvel fella niður refsingu í slíkum málum.

Barnaverndarstofa veitir velferðarnefnd Alþingis fúslega allar nánari upplýsingar og skýringar sem þörf er á verði óskað eftir því og er reiðubúin að mæta á fund nefndarinnar verði þess óskað.

Virðingarfyllt

f.h. Barnaverndarstofu

Heiða Björg Pálmadóttir
lögfræðingur Barnaverndarstofu

Með tölvupósti 4. apríl hefur verið óskað eftir að ég léti í té umsögn um þingsályktunartillögu Birgittu Jónsdóttur og fleiri um fíkniefni (þskj. 630, 335 mál). Fer umsögn mín hér á eftir:

Viðhorf þeirra sem vilja leysa vandamál með boðum og bönnum fremur en frelsi og ábyrgð hafa á ýmsum sviðum mannlífsins orðið ofaná. Fíkniefnabannið er gott dæmi um þetta. Ég hef lengi verið þeirrar skoðunar að þar séum við á rangri braut. Þar er að mínum dómi farsælast, eins og á öðrum sviðum, að ætla mannfólkinu frelsi og láta það sjálft bera ábyrgð á gjörðum sínum. Einstaklingar hljóta sjálfir að eiga að ráða því hvers þeir neyta. Ef neyslan er skaðleg verða þeir fyrir sjálfir. Kannski er stærsta þversögnin í stefnunni í fíkniefnamálum fólgin í því að við leyfum neyslu vímugjafa sem fína fólkið vill neyta, áfengisins. Fari menn sér að voða við neyslu þess fara þeir „í meðferð“. Meðferðin felst í því að láta menn taka ábyrgð á eigin lífi. Undarlegt er að ekki skuli hið sama gert þegar aðrir vímugjafar en áfengi eiga í hlut.

Það er ekki nóg með að vestræn ríki hafi rekið bann- og refsistefnu gegn fíkniefnum. Þau hafa beinlínis háð stríð gegn dreifingu þeirra og neyslu. Bandaríkjamenn kalla þetta fíkniefnastríð (e. *War on drugs*). Í því stríði láta ófáir lífið á hverju ári, bæði þeir sem dreifa efnunum og einnig þeir sem neyta þeirra. Og ekkert gengur. Neyslan hefur stöðugt aukist síðustu áratugin. Hér á landi hefur þetta stríð einnig verið háð, þó að ekki hafi verið með jafn dramatískum hætti og vestanhafs.

Vert er að líta á nokkrar óumdeildar staðreyndir sem varða það ástand sem stefna okkar í fíkniefnamálum hefur alið af sér. Með henni höfum við búið til neðanjarðarheim, þar sem glæpamenn sitja við stjórnvölinn. Við höldum í þeim lífinu með banninu. Í þessum heimi ræður ofbeldið ríkjum. Þeir sem fyrir því verða þora ekki einu sinni að kæra ofbeldisverkin af ótta við ofbeldismennina. Við meðhöndlum þá sem ánetjast efnunum eins og glæpamenn en ekki sjúklinga eins og rétt væri. Stundum geta þetta verið börnin okkar. Ef þau leiðast út í neyslu leiðir það oft til þátttöku þeirra í ólögmætri dreifingu efnanna. Stundum taka þau að sér að vera „burðardýr“ milli landa til þess að eiga fyrir neyslunni. Þá er nú okkur fína fólkinu að mæta. Við sendum þau í fangelsi. Með því erum við oftast í reynd að dæma þau varanlega út úr samfélagi okkar. Þau fara á sakaskrá og eiga erfitt uppdráttar í lífinu, jafnvel þó að þau hafi náð tökum á fíkniefnaneyslunni.

Margir sem til þekkja í heimi fíkniefnanna segja að auðveldara sé að nálgast þessi efni en áfengi. Þau megi kaupa á götuhornum og skemmtistöðum. Jafnvel séu skólalóðir vettvangur viðskiptanna. Einnig er augljóst að efnin, sem seld eru í þessu neðanjarðarkerfi, eru oft miklu

hættulegri en vera myndi ef dreifing yrði með einhverjum hætti leyfð. Glæpamennirnir sem dreifa þeim hika þannig oft ekki við að bæta í þau öðrum efnum til að drýgja söluvöruna og auka hagnaðinn. Síðan leiðast neytendur út í afbrot til að fjármagna neyslu sína. Strákar brjótast inn og stela og stelpur selja sig.

Satt að segja er alveg ótrúlegt hversu illa hefur gengið að fá fólk til að opna augun fyrir öllum þessum staðreyndum sem hrópa á okkur. Það er eins og menn eigi erfitt með að átta sig á því að haldbesta leiðin í þessu efni, eins og svo mörgum öðrum, er að fólk taki ábyrgð á sjálfu sér. Vanmáttur manna gegn fíkninni hjá öðrum leiðir til örþrífaraða – bannreglna og þunga refsinga. Með því finnst mönnum að þeir séu að „gera eitthvað í málinu“. Það má til sanns vegar færa. Aðgerðir þeirra auka hins vegar á bölið en draga ekki úr því. Þar tala allar staðreyndir sínu máli.

Við ættum því að hugsa málið upp á nýtt. Opnum þennan fíkniefnaheim og kippum þannig fótunum undan starfsemi glæpahópanna sem nærast í honum. Meðhöndlum fíklana sem sjúklinga en ekki glæpamenn. Greiðum þeim leið til betra lífs. Ég fullyrði að þannig næðu þeir fyrr tökum á vanda sínum. Síðan ættu menn að hugsa um kostnaðinn sem fylgir þessari bann- og refsistefnu, til dæmis af löggæslunni.

Ég fæ ekki betur séð en að í þingsályktunartillögunni séu nýir og skynsamlegir tónar slegnir í þessum málaflokki.

Virðingarfyllst,
Jón Steinar Gunnlaugsson lögfræðingur

Alþingi
Erindi nr. P 143/1333
komudagur 28.3.2014

Heil og sæl!

Karl Héðinn heiti ég og ég vill láta í ljós mína skoðun á þessu máli. Ég tel mjög mikilvægt að hætt skuli verið að koma fram við sjúklinga sem þjást af fíkniefnavandamálum eins og glæpamenn og ég vill að sem felst dóp sé afglæpavædd, þá sérstaklega kannabis. Ég vona að þetta telji eitthvað með í ákvörðun ykkar. Hugið um framtíð landsins og fólksins. Takk fyrir mig, eigiði góðann dag.
Kveðja, Kalli.

335. mál þingsályktunartillaga 143. löggjafarþingi 2013–2014.
28. mars 2014

Alþingi
Kirkjustræti
150 Reykjavík

Reykjavík, 28. apríl 2014
1404074/0.1.2/rmj

Efni: Umsögn um mál nr. 335, þingsályktun um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu

Landlæknir tekur undir mikilvægi þess að til staðar sé heildræn stefna og aðgerðaáætlun í áfengis- og vímuefnum til að draga úr skaða einstaklinga og samfélagsins í heild. Vek í þessu sambandi athygli á nýlegri stefnu stjórnvalda í áfengis- og vímuefnum sem hefur verið unnin og samþykkt af heilbrigðisráðherra. Stefnunni fylgir ákvæði um að aðgerðaáætlun verði unnin og á að taka til forvarna, meðferðarúrreða, eftirfylgni meðferðar, endurhæfingar auk lagaumhverfis. Stefnan endurspeglar auk þess alþjóðlegar áherslur samtímans og skuldbindingar um stefnumótun um málefnið.

Fyrir liggur að myndaður verði starfshópur á vegum Velferðaráðuneytisins (heilbrigðisráðherra) sem hefja á vinnu við aðgerðaáætlun á þessu ári (2014). Sú vinna tekur m.a. til eftirfarandi þátta eins og tekið er fram í stefnu stjórnvalda frá desember 2014:

Vinna við aðgerðirnar munu ná meðal annars til starfsemi ríkis og sveitarfélaga, heilsugæslunnar, félagsþjónustunnar, menntakerfisins, frjálsra félagasamtaka, löggæslu og töllyfirvalda. Leitað verður til hagsmunaaðila við gerð aðgerðaáætlunarinnar. Með viðurkenndum og gagnreyndum aðgerðum er unnt að draga úr þeim skaðlegu áhrifum sem neysla áfengis og annarra vímuefna hefur á einstaklinginn og samfélagið í heild og tryggja velferðarsamfélag þar sem öllum er skapað það umhverfi sem best verður á kosið. Stefna og aðgerðir skulu byggjast á bestu fánlegu vísindagögnum um skilvirkni og hagkvæmni. Ef vísindagögn skera ekki úr álitamálum skal fara með gát og hafa að leiðarljósi að stuðla að heilbrigði og velferð fólks.

Til að vinna sérfræðinga og fjármagns nýttist sem best leggur Landlæknir áherslu á að verkefni þess starfshóps sem þingsályktunartillagan leggur til að verði skipaður skarist ekki á við verkefni ofangreinds starfshóps sem nú þegar er ákveðið að setja á laggirnar.

Landlæknir bendir á að nú þegar er að mörgu leiti unnið í þeim anda hér á landi sem tillagan hvílir á. Aftur á móti er í greinargerðinni vísað í aðstæður erlendis sem eiga ekki allar við um íslenskan raunveruleika og skoða þarf því betur. Þar er t.d. lagt upp með tilslakanir í málaflokknum sem gætu dregið úr þeim árangri sem náðst hefur í forvörnum á Íslandi. Því er ráðlagt að taka mið af íslenskum og norrænum raunveruleika og þá í samráði og samstíga öðrum Norðurlandabjóðum.

Fagråd embættis landlæknis um áfengis- og vímuefnarnir og fulltrúi landlæknis óska eftir tækifæri til að koma á fund velferðanefndar til að ræða þessi mál frekar.

Virðingarfyllt,

Geir Gunnlaugsson landlæknir.

Velferðarnefnd Alþingis
Nefndasviði Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Seltjarnarnesi, 23. apríl 2014.

Efni: Tillaga til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335.mál.

Lyfjafræðingafélag Íslands (LFÍ) fagnar allri umræðu um fíkniefnamál en er ekki reiðubúið til að veita umsögn um þetta mál nú þar sem nægileg umræða hefur ekki farið fram innan félagsins.

Við munum fylgjast náið með framvindu málsins og taka þátt í umræðu um fíkniefnamál á faglegan hátt.

Virðingarfyllst,

Jón Pétur Guðmundsson
Varaformaður LFÍ

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Alþingi
Erindi nr. P 143/1588
komudagur 10.4.2014

Reykjavík, 9. apríl 2014.

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
150 REYKJAVÍK

Efni: Umsögn Mannréttindaskrifstofu Íslands um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum og hliðarverkunum vímuefnaneyslu, til verndar neytendum efnanna, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild. 143. löggjafarþing 2013 -2014, þingskjal nr. 630 – 335. mál.

Mannréttindaskrifstofu Íslands (MRSÍ) hefur borist framangreind þingsályktunartillaga til umsagnar. Helstu markmið þeirrar stefnu sem lögð er til með tillögunni og MRSÍ tekur heilshugar undir eru; að veita neytendum vímuefna og aðstandendum þeirra mannúðlega þjónustu og öfluga mannréttindavernd, að lágmarka margvísleg skaðvænleg áhrif sem neysla ólöglegra vímuefna hefur fyrir neytendur efnanna, aðstandendur þeirra og samfélagið allt, að auka traust vímuefnaneytenda á stofnanir samfélagsins, að efla rannsóknir og upplýsta umræðu um vímuefni, afleiðingar neyslu þeirra og stefnumótun í málaflokknum og að minnka til lengri tíma eftirspurn eftir ólöglegum vímuefnum.

MRSÍ styður þingsályktunartillöguna og telur að mikilvægt sé að stjórnvöld marki heildstæða stefnu í þessum málaflokki. Ljóst er að ekki hefur verið nægilega skýr stefna í þessum málum fram að þessu og víða pottur brotinn þegar kemur að meðferðarúrræðum og annarri aðstoð við fíkniefnaneytendur og aðstandendur þeirra. Aukinn stuðningur við vímuefnaneytendu, betri þjónusta og forvarnir eru í samræmi við alþjóðlegar mannréttindaskuldbindingar Íslands s.s. vegna samnings Sameinuðu þjóðanna um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi. En í 12. gr. hans er ákvæði um að ríki beri að viðurkenna rétt sérhvers manns til þess að njóta líkamlegrar og andlegrar heilsu að hæsta marki sem unnt er. Enn fremur ber að líta til þess að í flestum tilfellum hefst neysla vímuefna snemma og ber þá að líta til Barnasáttmála Sp. sem lögfestur hefur verið hér á landi. Í honum er að finna ýmis ákvæði sem leggja skyldur á herðar aðildarríkja til þess m.a. að tryggja að börn fái notið besta heilsufars sem hægt er að tryggja (24. gr.) og gera viðeigandi ráðstafanir til að vernda börn gegn ólöglegri notkun ávana- og fíkniefna (33. gr.). Einnig er fjallað um í 40. gr. að aðildarríki skuli viðurkenna rétt þeirra barna sem eru grunuð, ásökuð eða fundin sek um brot á refsilögum til meðferðar sem styrkir vitund þeirra um eigin göfgi og manngildi og tekur tilliti til aldurs barnsins.

Af þessum ákvæðum má sjá að ávallt beri að bera virðingu fyrir manngildi einstaklingsins þegar stjórnvöld setja fram stefnur í málefnum og er það sérstaklega mikilvægt í málum er líta að heilsu og manngildi einstaklinga.

Virðingarfullt,
f.h. Mannréttindaskrifstofu Íslands

Jóna Aðalheiður Pálmadóttir, lögfræðingur

Túngata 14, 1. hæð – 101 Reykjavík - Iceland
Sími/Phone + 354 552 27 20
Netfang/ E-mail: info@mannrettindi.is

Umsögn (umbeðin, innra vinnuskjal)

Umsagnar óskaði:	Bæjarráð 1161(10.4.2014)
Varðandi:	Erindi Alþingis, vegna umsagnar um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335. mál.
Nr. erindis	201404090/50.13
Dags.:	08.05.2014
Málefni:	Umsögn framkvæmdastjóra fjölskyldusviðs
Afrit:	Fjölskyldunefnd

Fjölskyldunefnd Mosfellsbæjar 216. Fundur (15.4.2014) fól undirritaðri að taka saman umsögn um erindi Alþingis, vegna umsagnar um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335. mál.

Fjölskyldusvið Mosfellsbæjar hefur í starfi með einstaklingum sem stríða við fíkniefnavanda lagt áherslu á stuðning í samræmi við það sem ákvæði laga um félgsþjónustu sveitarfélaga nr. 40/1991 og barnaverndarlaga nr. 80/2002 boða. Lögð hefur verið áhersla á samvinnu við þá einstaklinga sem hlut eiga að máli, stofnanir og aðra sem að meðferð slíkra mála koma.

Tekið er undir sjónarmið sem fram koma í umsögn Barnaverndarstofu <http://www.althingi.is/pdf/erindi/?lthing=143&dbnr=1676> um þingsályktunartillöguna að aðaláhersla samfélagsins gagnvart fólki í vímuefnavanda eigi að vera að vernda það og styðja til þess að ná tökum á vanda sínum og að refsíákvæði eigi að vera síðasta úrræðið sem gripið sé til. Hins vegar geti verið varhugavert að afnema refsingar að öllu leyti gagnvart þessum hópi þar sem mikilvægt sé að samfélagið fái þau skilaboð frá Alþingi að neysla fíkniefna sé alvarlegur hlutur sem stefnt geti lífi og heilsu neytandans og annarra í hættu.

Ennfremur er tekið undir það sjónarmið í umsögn Barnaverndarstofu að mikilvægt sé að farið sé yfir það hvaða önnur úrræði en refsing geti komið til greina svo sem frestun hennar eða niðurfelling í tilvikum þar sem einstaklingur er tilbúinn til að takast á við fíkniefnavandann.

Virðingarfyllst,
Unnur V. Ingólfssdóttir
framkvæmdastjóri fjölskyldusviðs

Alþingi
Erindi nr. P 143/1646
komudagur 23.4.2014

Reykjavík 23. apríl 2014

Nýja Lausnin fjölskyldumiðstöð.

Síðumúla 13, 108 Reykjavík.
Sími 517-3338

Varðar tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum og hliðarverkunum vímuefnaneyslu, til verndar neytendum efnanna, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild.

Nýja Lausnin lýsir yfir ánægju með þessa þingsályktunar tillögu. Kominn er tími til að viðurkenna að stefna síðustu áratuga hefur ekki borið þann árangur sem vænst var.

Varðandi verkefni starfshópsins má segja eftirfarandi:

- A. Úttekt á lagaumhverfi og afmörkun verkefnisins þá er það í höndum nefndarinnar.*
- B. Líta til löggjafar annarra ríkja er einnig vinna í höndum nefndarinnar og mjög mikilvægt að nota reynslu þeirra sem hafa áður farið þessa leið í forvörnum gegn vímuefnaneyslu.*
- C. Skapa heildræna stefnu sem leggur höfuðáherslu á mannúðlega nálgun og vernd mannréttinda. Draga úr skaðlegum afleiðingum og hliðarverkunum vímuefnaneyslu.*

Varðandi **lið C.** Þá hefur Nýja Lausnin ýmsar hugmyndir um nálgun. Við sjáum vandann varðandi vaxandi neyslu og yngra fólk sem fellur fyrir vímuefnum.

Lið II. Öll markmiðin sem talin eru hér upp eru brýn og í þeim er engin uppgjöf heldur viðurkenningu á staðreyndum.

Lið III. Tímabært er að viðurkenna að ríkjandi stefna sem var mörkuð fyrir rúmum 50 árum hefur liðið sitt skeið á enda án þess að það hefur áunnist sem ætlað var.

Að vinna af festu í málum dagsins í dag er nauðsynlegt. Ríkjandi refsistefna er löngu hætt að skila árangri. Hún er aðeins skaðleg eins og hún er framkvæmd í dag. Hefur alvarleg áhrif á neytendur og fjölskyldur þeirra. Ýtir fíklunum og fjölskyldunni út á jaðar samfélagsins þar sem enga hjálp er að fá. Það sem fylgir þessu er svo að fíklar fá ekki heilbrigðisaðstoð og fjölskyldur þeirra enga aðstoð við að vinna í sínum málum.

Lið IV. Hér verður farið misjafnlega ýtarlega í viðkomandi liði eftir sérþekkingu Nýju Lausnarinnar.

1. Afnáam refsingar fyrir vörslu á neysluskömmtum er sjálfsagt að taka alvarlega til athugunar sérstaklega þegar skoðuð er reynsla ríkja sem þegar hafa framkvæmt þetta og raunin meir en góð.

2. Að finna leiðir til að tryggja vernd fyrir þolendur eru löngu tímabært. Mikilvægt er að auka aðstöðu fyrir þá sem minna mega sín á öllum aldurstigum. Við teljum einnig ljóst að mikilvægast

er að tryggja börnum heilbrigt og stöðugt uppeldi. Uppeldið er mikilvægasti þátturinn í ferli barns til fullorðins einstaklings.

Hverjir verða fíkninni að bráð? Eru það aðeins þeir sem hafa ákveðin gen eða hefur það með getu einstaklingsins til að takast á við þau verkefni sem við fáum í lífinu.

Í meðvirknifræðum er lítið svo á að meðvirkni verði ávallt til í æsku. Hún verður til þegar uppeldis aðferðir eða aðstæður á heimilinu eru barninu sársaukafullar. Barnið hefur í eðli sínu lítið varnarkerfi fram að unglingsárum. Er því algjörlega háð forráðamönnum sínum um að vera varið fyrir utan að komandi hættum að því sé kenndar reglur, hvað beri að óttast og að barnið fái stuðning þegar á móti blæs í lífi þess.

Annað sem ber að hafa í huga og er vísindalega stutt er að einstaklingurinn hefur mestan hæfileika til að læra fyrstu átta árin. Hér komum við aftur að því að það hlýtur að skipta meginmáli hvaða aðstæður einstaklingnum er boðið upp á fyrstu ævírin. Ef foreldrar búa við þekkingarskort varðandi uppeldi, eiga í erfiðleikum andlega, félagslega, fjárhaldslega, tilfinningalega eða í eigin sambandi er barnið í skaðlegu umhverfi. Einnig ef foreldrar búa við meðvirkni, fíknir eða geðraskanir. Allir þessir þættir og ýmislegt fleira orsaka sársauka hjá litlu barni sem gerir það að verkum að barnið fer að aðlaga sig aðstæðum til að minnka sársauka sinn. Barnið hefur því ekki frelsi til að vera það sjálft heldur fer að tileinka sér það sem umhverfið krefur það um. Þessar breytingar köllum við meðvirkni.

Þessi skekkja sjálfsins sem verður til á þessum fyrstu árum barnsins hefur alvarlegar afleiðingar í för með sér. Lífið verður barátta við að fela eigið sjálf og vera það sem umhverfið krefst til að lífa af. Þessi skekkja veldur andlegum sársauka sem birtist í feimni, óframfærni, kvíða, ótta, minnimáttarkennd, óöryggi, stjórnsemi, fullkomnunaráráttu, reiði, gremju, ofbeldishegðun ofl. Við þessar aðstæður skerðist sjálfstraust og sjálfsþekking og barnið þroskast ekki eðlilega.

Við erum hér að horfa á upphafið hjá þeim sem munu síðar á ævinni eiga við hegðunar-geð og/eða fíknivandamál að stríða. Því það er þekkt að þeir sem flýja í fíkniefni eða aðrar fíknir eru að flýja sársaukann sem býr innra með þeim.

3. Úttekt á úrræðum til skaðaminnkunar og tillögur til úrbóta er sjálfsagt mál. Hér er einnig mikilvægt að styðja við fjölskyldur sem eiga við vanvirkar heimilisaðstæður að etja. Ef veikur einstaklingur er á heimilinu t.d. með geðraskanir eða hegðunarvanda er hættu á að aðrir gleymist og verði að sjá um sig sjálfir. Þetta getur leitt til vanda á unglings- fullorðinsárum og leitt einstaklinginn út í neyslu.

4. Úttekt á meðferðarúrræðum og tillögur til úrbóta er eðlileg og sjálfsögð.

Varðandi úrbætur þarf að hafa í huga heildræna meðferð viðkomandi einstaklings. Að meðferðarúrræðið taki á núverandi bráðavanda og einnig skoði hvaðan grunnvandinn kemur og vinna í honum. Þar af leiðandi verður að auka breiddina í úrræðum og opna á að fleiri komi að meðferð vímuefnaneytandans og foreldra og annarra aðstandenda sem veikst hafa af viðvarandi vanvirku ástandi.

Ísland stendur á tímamótum í dag. Fjölskylduhyggjan er að mörgu leyti að líða sitt skeið á enda og einstaklingshyggjan að taka við. Það sem einkenndi fjölskylduhyggjuna var að oft var lítill sem

enginn fókus á einstaklinginn. Einstaklingurinn vann að því að vera hluti af fjölskylduheild og lærði því ekki á sínar eigin þarfir sínar langanir og þrár. Tilfinningar, tilfinningalæsi og tilfinningagreind var óþekkt fyrirbrygði og sama má segja um sjálfsvirðingu, sjálfstraust og sjálfsþekkingu, allt hugtök sem skilgreina mikilvæga þætti í heilbrigðu lífi í dag.

Í dag er talað um mikilvægi sjálfsþekkingar, að þekkja eigin tilfinningar þarfir og þrár. Að setja súrefnisgrímuna fyrst á sjálfan sig og svo á barnið er kennt ef súrefnisskortur verður í flugvélum. Þetta segir okkur margt um nauðsyn þess að vera með öfluga fullorðins fræðslu.

Tilfinningaleg vanþekking fullorðinna hefur áhrif á uppeldi barna okkar og við náum ekki að sinna þörfum þeirra. Þetta hefur áhrif á samskiptagetu og verður oft algengur þáttur í hjónaerfiðleikum og skilnuðum. Án efa er tilfinningaleg vanþekking ein aðal ástæða þess að börn, unglingar og fullorðnir leita eftir flóttaleiðum frá sársaukanum og vanmættinum í þá t.d. áfengi, vímuefni eða aðrar þekktar fíknir.

5. Gerð úttektar á félagslegri þjónustu fyrir vímuefnanotendur og tillögur til úrbóta er brýnt verkefni. Í dag virðist sem neytendur séu settir út á jaðarinn annaðhvort án aðstoðar eða á fjárhagsaðstoð sveitarfélagsins. Án þess að frekar sé skoðuð þörfin á annarri aðstoð til að breyta um lífsstíl og eignast nýtt líf án vímuefna. Ef slíkt er ekki skoðað er hætt á að við séum aðeins að viðhalda fíkníástandinu um langa framtíð.

6. Lítil sem engin aðstoð virðist vera við aðstandendur fíkla og standa aðstandendur líka úti á jaðri samfélagslegrar aðstoðar.

7. Upplýsingagjöf og ráðgjöf almennt hefur verið af skornum skammti og brýnt að efla hana.

8. Leiðir til forvarna og upplýstrar umræðu er ef til vill leið sem ásamt lið 7. Nýja Lausnin mun fjalla aðallega um í þessu svari.

Í flestum þessara leiða hér að ofan er verið að fjalla um málefnið þegar skaðinn er skeður og vandamálin að hrannast upp hjá neytendum og aðstandendum.

Allar úttektir eru nauðsynlegar þannig að hægt sé fyrir nefndina að taka upplýsta ákvörðun. En að mati Nýju Lausnarinnar er þörf á stefnubreytingu í forvörnum og aðstoð við neytendur og aðstandendur dagsins í dag.

Til þess að þetta mál sé leitt farsællega áfram er brýnt að vinna á báðum endum. Til að ekki komi nýir neytendur til skjalanna eru forvarnir aðalmálið. Hér erum við að tala um hvorutveggja börn, unglinga og foreldra eða aðra uppandalur. Fræðsla fyrir foreldra og kennara eru eitt aðalforvarnarmálið ásamt fræðslu beint til barna og unglinga.

Samfélagið hefur verið meðvirkt og hefur helst ekki viljað sjá eða viðurkenna hrikalegar afleiðingar neyslu og neytendurna og fjölskyldur þeirra. Fórarkostnaður þessarar afneitunar hefur haft skaðleg áhrif líf of margra einstaklinga og ómældan sársauka á aðstandenda þeirra. Fólk hefur verið sent frá einum aðila til næsta og engin heildræn varanleg lausn verið í boði. Einnig má minna á þau fjölmörgu dæmi þar sem viðkomandi neytandi er of veikur t.d. með margar greiningar ásamt neyslunni og þá er ekkert úrræði til sem tekur á málum hans.

Hin nýja leið:Nýja Lausnin lítur svo á, eins og hér að ofan er nefnt, að rót vandans liggir í æsku hvers einstaklings og hann sé að mestu leiti andlegur og tilfinningarlegur. Hvort sem um fíkil eða meðvirkan einstakling sé að ræða. Á einföldu máli mætti segja, orsök þess að einstaklingur leitar í flóttaleiðir eins og fíkniefni er getuleysi til að takast á við hin ýmsu verkefni lífsins, vandinn er andlegur og veldur sársauka sem er orsök og fíknin er því afleiðing. Fyrir aðstandanda er orsökinn einnig getuleysi til að takast á við lífið á eðlilegan hátt, orsökinn er sársauki en afleiðingin er undirgefni, lítill sjálfsvirðing, stjórnsemi, afneitun, raunveruleikaflótti.

Við hjá Nýju Lausninni, teljum því mikilvægt, til að forða börnum, unglingum eða öðrum frá því að lenda í tilfinningarlegri og andlegri óreiðu þá sé nauðsynlegt að efla allar forvarnir, ekki síst hvað varðar andlegar afleiðingar vanvirks uppeldis á börn og unglinga og fræðslu fyrir alla hlutaðeigandi. Nauðsynlegt er að gera allt til að byrgja brunninn áður en barnið dettur ofan í !

Fræðsla í skólum sem snýst um hver og hvað við erum sem manneskjur. Fræðsla um rétt okkar til tilfinninga, að vera ófullkomin, að vera elskuð eins og við erum ekki eins og aðrir vilja að við séum. Rétt okkar til að setja mörk og rétt okkar til lífsins á okkar forsendum er grunnstoð í uppbyggingu á góðri sjálfsvirðingu og sjálfstrausti.

Þessi góða sjálfsvirðing og gott sjálfstraust er svo grunnurinn að því að geta seinna sagt nei við fíkniefnum og öðrum hugbreytandi efnum, að hafa ekki þörf til þess að flýja heldur hafa trú og getu til að takast á við erfiðleika, uppkomur, sorg og áföll.

Við vitum að upptækt magn vímuefna hefur ekki gefið rétta mynd af ástandinu. Það hefur aukist í takt við magn sem er gert upptækt og neysla færst neðar og neðar í aldri. Að refsa veiku fólki eins og vímuefnaneytendum með fangelsisvist getur ekki verið farsæl lausn. Okkur ber að sjálfsögðu að veita viðkomandi hjálp í heilbrigðiskerfinu. Og refsa þeim sem útvega og selja viðkomandi efni.

Að byrja í neyslu 12-13 ára og hætta um 20 ára og fá aðstoð við að verða edrú er eitt. Að vera edrú áfram er allt annað og erfiðara fyrir þennan hóp. Þegar viðkomandi hættir er hann/hún 12-13 ára í þroska og þarf ásamt vinnu við edrúlífið að fá séraðstoð við að vinna upp tapaðan þroska þessara milliára. Án markvissar hjálpar mun viðkomandi vera í stöðugri hættu á að falla aftur í neyslu vegna þess að getuleysið, þroskaleysið og sársaukinn er yfirþyrmandi þegar fyrstu edrú skrefin eru tekin og því ekkert eðlilegra en að leita aftur í flóttaleiðina sem fíkillinn þekkir svo vel. Og ekki bætir það stöðuna ef viðkomandi fær fangelsisdóm eða sektarrefsingu sem þarf að taka út í, aukning á sársauka, og getuleysi til að takast á við hið daglega líf, stað þess að fá hjálp til þess að heila grunn vandann.

Í dag hefur ungt fólk á í raun engan samastað með sín mál, eftirmeðferð, stuðningur út í lífið, þar sem heildrænt er tekið á þeim. Þessu verður að breyta.

Aðstoð og fræðsla til foreldra er í skötulíki ef hægt er að segja að hún sé til. Þessu verður að breyta.

Þá er komið aftur að fræðslu til barna, unglinga og foreldra frá því að skólaganga byrjar. Hún er nánast engin í dag.

Niðurstaða:

Í dag verður að veita vímuefnaneytendum heildræna faglega aðstoð ásamt fræðslu til aðstandenda. Vinnu í vanda dagsins ásamt að fara í vinnu með grunnástæður vandans sem liggur að okkar mati í æsku hvers og eins.

Um leið verðum við að hefja markvissa fræðslu, forvarnarvinnu í skólum um lífið í allri sinni mynd, ásamt fræðslu til foreldra og aðra uppalendur.

Að efla góða sjálfsþekkingu, sjálfsvirðingu og gott sjálfstraust einstaklingsins er leið okkar út úr vímuefnavandanum. Að vinna og styrkja viðkomandi þannig að fortíðar sársaukinn verði ekki það sterka afl í lífi viðkomandi að hann þurfi á skyndilausnum að halda heldur hafi getu og styrk til að leita lausna. Að geta sagt: „Nei, ég þarf ekki á þessari gerfi- og augnabliks vellíðan sem vímuefni gefur að halda. Mér líður þegar vel í eigin skinni.“

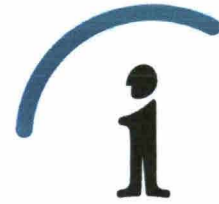
En þessi vinna er ferðalag og hefst með einu skrefi eins og t.d. með þessari Þingsályktunar- tillögu.

Virðingarfyllt f. h.

Nýju Lausnarinnar fjölskyldumiðstöðvar

Kjartan Pálmason
Framkvæmdastjóri

Alþingi
Velferðarnefnd
150 REYKJAVÍK

Persónuvernd

Rauðarárstíg 10 105 Reykjavík
sími: 510 9600 bréfasími: 510 9606
netfang: postur@personuvernd.is
veffang: personuvernd.is

Reykjavík, 11. apríl 2014
Tilvísun: 2014040653PS/--

Persónuvernd vísar til tölvubréfs velferðarnefndar Alþingis frá 4. apríl 2014 þar sem stofnuninni er veittur kostur á umsögn um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu (þskj. 630, 335. mál á 143. löggjafarþingi).

Þingsályktunartillagan varðar ekki álitaefni um vinnslu persónuupplýsinga og eru því ekki gerðar athugasemdir við hana.

Virðingarfyllst

Þórður Sveinsson

Til: Nefndasviðs Alþingis

Frá: Róttín félag um málefni kvenna með áfengis- og fíknivanda

Efni: Athugasemdir við tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu, 335. mál.

Athugasemdir

við tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum og hliðarverkunum vímuefnaneyslu, til verndar neytendum efnanna, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild.

Róttín fagnar því að verið sé að vinna að nýrri stefnu í málaflokknum og að umræða um hann sé í gangi. Við teljum mikilvægt að endurskoða margt sem lýtur að málefnum vímuefnaneytenda og stefnu stjórnvalda þar að lútandi og bendum á mikilvæg markmið Róttarinnar í því samhengi. Sjá hér: <http://www.rotin.is/um-rotina/>.

Við bjóðum fram krafta okkar og óskum eftir að fá að tilnefna fulltrúa okkar í starfshópinn. Við höfum vakið athygli á nýrri þekkingu og breyttum áherslum í meðferðarmálum og erum fulltrúar notenda í kerfinu.

Róttín hefur ekki fjallað um refsistefnu í málaflokknum og mun því ekki taka afstöðu til hennar að svo stöddu. Við áttum okkur ekki á því hversu algengt það er að verið sé að dæma fólk fyrir vörslu fíkniefna. Í tölum fangelsismálastofnunar um fullnustu refsinga er ekki aðgreint hvort að verið sé að dæma fyrir sölu eða vörslu fíkniefna: <http://www.fangelsi.is/media/stofnunin/Tolfraedilegar-upplýsingar-um-fullnustu-refsinga-fyrir-arin-2009-til-2012.pdf.pdf>.

Við viljum þó árétta að vímuefnaneysla verði ekki notuð til að afsaka og draga úr refsingum fyrir önnur brot eins og ofbeldisbrot. Varast ber að sjúkdómsvæða glæpi og firra fólk þannig ábyrgð af afleiðingum gjörða sinna. Við vörum líka við aðgerðum sem auka aðgengi að vímuefnum.

Ljóst er að mjög stór hluti fanga glímir við fíknivanda sbr. rannsókn Boga Ragnarssonar þar sem fram kemur að um 70% íslenskra fanga voru undir áhrifum fíkniefna þegar þeir frömdu afbrot sín á því árabili sem Bogi rannsakaði:

http://www.mbl.is/frettir/innlent/2013/08/22/70_prosent_undir_ahrifum_vid_afbrot/.

Í texta þingsályktunartillögunnar segir að líta verði á vímuefnaneyslu „sem heilbrigðisvandamál sem þurfi að meðhöndla með þeim úrræðum sem heilbrigðiskerfið býður upp á.“ Í þessu sambandi viljum við leggja áherslu á að vímuefnavandi er flókin vandi sem nær til fleiri þátta en heilbrigðis og þarf að meðhöndla hann ekki bara í heilbrigðiskerfinu heldur í víðtækt samstarfi heilbrigðis- og félagsstofnana samfélagsins.

Rannsóknir á áhrifum áfalla á heilsufar eru að gjörbylta hugmyndum um fíkn. Ofbeldis- og áfallasaga hefur mjög mikil áhrif á þróun ávana- og fíknivanda. Tölur um fjölda þeirra sem koma til meðferðar og eiga sér sögu um að hafa verið beittir ofbeldi ætti líka að vera hrópandi vísbending. Skoða þarf heildarmyndina og sögu hvers einstaklings. Þessi tiltölulega nýja þekking hefur grafið undan heimsyfirráðum sjúkdómsmódelisins og er langt í frá að það sé eining um það, eins og fram kemur í nýlegri úttekt í American Journal of Bioethics Neuroscience á helstu gagnrýni á sjúkdómsmódelið: http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21507740.2013.796328#.U1d4TPI_tqU.

UNICEF birti vorið 2013 skýrslu um réttindi barna á Íslandi þar sem fram koma sterk tengsl á milli ofbeldissögu, vanrækslu á barnsaldri og neyslu fíkniefna síðar á ævinni. Sjá.

https://www.unicef.is/efni/skyrslur/UNICEF_rettindi_barna_ofbeldi_og_forvarnir.pdf. Við leggjum áherslu á að besta forvörnin gegn áfengis- og vímuefnavanda felst í því að grípa strax inn í og aðstoða fjölskyldur sem eru í vanda þannig að börnum sé komið til bjargar sem fyrst. Því minna ofbeldi, vanrækslu og tengslaleysi sem börn upplifa því minni er vandi þeirra á fullorðinsaldri.

Ein stærsta lýðheilsurannsókn sem gerð hefur verið, The Adverse Childhood Experiences Study eða ACE Study, sem er rannsókn á áhrifum erfiðra upplifana í æsku á heilsufar síðar á ævinni sýnir algjört samhengi á milli þess að verða fyrir áföllum og/eða vanrækslu í æsku og glíma við fíknivanda síðar á ævinni. Sjá: <http://acestudy.org/>.

Þá þarf að endurskoða notkun fjár til forvarna og nýta bestu þekkingu á því sviði. Ef gert er ráð fyrir því að vímuefnaneysla sé í mjög mörgum tilfellum afleiðing af tilfinningavanda sem hlotist hefur af áfallm en ekki eingöngu genetískur vandi, eins og frumstæðustu útgáfur sjúkdómskenninga gera ráð fyrir, er ljóst að ekki verður komið í veg fyrir neyslu með því að upplýsa um skaðsemi heldur með því að taka myndarlega á vanda barna sem sem eru í áhættuhópi sem fyrst.

Róttín vill að komið verði á fót virkri miðlægrri innlagnarmiðstöð og skráningu eins og lagt er til í skýrslu heilbrigðisráðherra um þjónustu fyrir áfengis- og vímuefnaneytendur á Íslandi sem lögð var fyrir Alþingi 2004-2005. Í skýrslunni eru margar nýtilegar hugmyndir og í tillögum skýrslunnar segir um innlagnarmiðstöð: „Það mundi gefa betri yfirsýn yfir þann hóp sem þarf á sérhæfðri áfengis- og vímuefnaðferð að halda, nýtingu þeirra úrræða sem fyrir hendi eru og hugsanlega gefa möguleika á stýringu í úrræði við hæfi hverju sinni.“ Sjá: <http://www.althingi.is/altext/131/s/1346.html>.

Róttín leggur áherslu á fjölbreytt úrræði fyrir fólk með fíknivanda. Við þurfum að horfast í augu við þá staðreynd að vandinn er fjölbreyttur, ekki gildir það sama fyrir alla, t.d. þurfa ekki allir að fara í afvötnun í tíu daga eða innlögn á meðferðarstöð. Það er mikilvægt að notkun fjármuna í málaflokknum sé markviss og að fjármunirnir nýtist þeim sem á þurfa að halda. Best væri ef þekking og meðferð væri t.d. til staðar í heilsugæslunni en samkvæmt rannsóknum erlendis er ýmislegt sem bendir til þess að t.d. konur myndu frekar leita sér hjálpar þar en á sérstökum meðferðarstöðvum.

Með innlagnarmiðstöð fæst góð yfirsýn yfir fyrirbyggjandi vanda og auðveldara er að tryggja að hagar sjúklinga sá ávallt í fyrirrúmi en ekki hagsmunir rekstraraðila í heilbrigðisþjónustu. Einnig þarf að huga að samþættingu hinna ólíku meðferðarstöðva og tryggja eðlilegt flæði þar á milli án þess að falla í gryfju forsjarhyggju og fordóma t.d. gagnvart konum.

Við mælum eindregið með því að hér verði komið á fót réttarmeðferðardeild sem þjónað getur föngum sem vilja taka á sínum vímuefnavanda. Við teljum vægast sagt óábyrgt að öllum sé hrúgað inn á sömu meðferðarstöðvar eins og nú er gert, börnum, ungmönnum, dæmdum ofbeldismönnum og ellilífeyrisþegum. t.d.

Eins og Alþjóðaheilbrigðisstofnunin bendir á þarf að viðurkenna og meðhöndla þann ofbeldisvanda sem fylgir fíkniefnaneyslu. Hefðbundin fíknimeðferð eins og hún er í dag er ekki að meðhöndla ofbeldishegðun en hér má sjá leiðbeiningar AHS:

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/ft_intimate.pdf.

(Hér er lausleg þýðing á helstu tilmælum AHS: <http://knuz.is/2013/11/21/harkadu-af-ther-fyrri-hluti/>).

Róttín telur fulla þörf á að umgjörð um samninga við meðferðarstofnanir og áfangaheimili verði endurskoðuð, sett inn endurskoðunarákvæði og gæðastaðlar.

Eitt af hlutverkum starfshópsins ætti að vera að koma á leiðbeiningum um viðurkennt verlag. (e. Nice guidelines, best practice guidelines and criteria). Heilbrigðisyfirvöld í Kanada hafa t.d. gert ítarlegar leiðbeiningar fyrir meðferð kvenna: Sjá:

<http://www.ieantweed.com/LinkClick.aspx?fileticket=7UYWg2-fHv0%3D&tabid=107&mid=514>.

Einnig hafa þeir gert leiðbeiningar um áfallameðvitaðar (e. trauma informed) aðferðir í fíknimeðferð. Sjá: <http://eenet.ca/wp-content/uploads/2013/12/Trauma-Matters-FINAL.pdf>.

Þá þarf að huga að menntun þeirra sem meðhöndla vímuefnaneytendur. Lengi vel var meðferðarstarf rekið samkvæmt hugmyndafræði AA samtakanna, svokölluð 12 spora hugmyndafræði, en ekki samkvæmt vísindalegri þekkingu þrátt fyrir að hugmyndin um að alkóhólismi sé sjúkdómur sé einnig spröttin úr sama jarðvegi. Nú til dags eru gerðar kröfur um að meðferð byggji á gagnreynndri þekkingu og það þýðir að efla verður verulega rannsóknarstarf innan greinarinnar og bjóða upp á alvörunenntun í fíknifræðum. Eins og staðan er í dag eru fíkniráðgjafar arfleifð 12 spora kerfisins,

Þeir eru með mjög takmarkaða menntun í faginu en nám þeirra byggir að mestu á reynslu. Við sjáum ekki hvernig hægt er að réttlæta það fyrirkomulag í nútíma heilbrigðiskerfi.

Að lokum má nefna að vímuefnaneytendur eru einn valdaminnsti hópur samfélagsins. Margir þeirra hafa ítrekað orðið fyrir ofbeldi, þeir gista fangelsin oftast en aðrir og eru víða þiggjendur. Þetta á ekki síst við um konurnar. Fólk er oft tilbúið að leggja líf sitt í hendur meðferðaraðila þegar í meðferð er komið, enda er alið á þeirri hugmynd í bataferlinu að fólk eigi að gefast upp fyrir sjálfa sér og taka leiðsögn. Ef þetta fólk fær ekki rétta meðhöndlun, sérstaklega ef opnað er á viðkvæm vandamál, er mikil hættu á að áföll séu vakin upp (e. re-traumatization). Fólk með fíknivanda er oft með fjölbættan vanda, fjölkvilla, annað hvort áunninn eða undirliggjandi, og því þurfa þeir sem meðhöndla þennan hóp að vera með þá menntun sem til þarf og siðfræðilegan grunn til að átta sig á því valdi sem þeir, sem meðferðaraðilar, fara með yfir þessum viðkvæma hópi.

Virðingarfyllst f.h. Rótarinnar,

Kristín I. Pálsdóttir, ritari.

Heimildir:

Alþingi. 2005. Skýrsla heilbrigðisráðherra um þjónustu fyrir áfengis- og vímuefnaneytendur á Íslandi. (Lögð fyrir Alþingi á 131. löggjafarþingi 2004–2005.) Sjá: <http://www.althingi.is/altext/131/s/1346.html>.

American journal of Bioethics Neuroscience. 2013. „Addiction: Current Criticism of the Brain Disease Paradigm“. Sjá: http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21507740.2013.796328#.U1d4TPI_tqU.

Canada Health. Ministry of Health and Long Term-Care. „Best practices in action: Guidelines and criteria for women's substance abuse treatment services.“ Sjá: <http://www.ieantweed.com/LinkClick.aspx?fileticket=7UYWg2-fHv0%3D&tabid=107&mid=514>.

Canada Health. The Jean Tweed Centre. „Trauma Matters. Guidelines for Trauma-Informed Practices in Women's Substance Use Services.“ Sjá: <http://eenet.ca/wp-content/uploads/2013/12/Trauma-Matters-FINAL.pdf>.

Fangelsismálastofnun. Tölfræðilegar upplýsingar um fullnustu refsinga fyrir árin 2009-2012. Sjá: <http://www.fangelsi.is/media/stofnunin/Tolfraedilegar-upplysingar-um-fullnustu-refsinga-fyrir-arin-2009-til-2012.pdf.pdf>.

Halla Sverrisdóttir og Kristín I. Pálsdóttir. „Harkaðu af þér! I.“ Knúz.is. Sjá: <http://knuz.is/2013/11/21/harkadu-af-ther-fyrri-hluti/>.

Morgunblaðið. 2014. „70% undir áhrifum við afbrot.“ Sjá: http://www.mbl.is/frettir/innlent/2013/08/22/70_prosent_undir_ahrifum_vid_afbrot/.

Rótin – félag um málefni kvenna með áfengis- og fíknivanda. Heimasíða. Sjá: www.rotin.is.
The Adverse Childhood Experiences Study. Heimasíða. Sjá: <http://acestudy.org/>.

UNICEF. 2013. Réttindi barna á Íslandi. Sjá: https://www.unicef.is/efni/skyrslur/UNICEF_rettindi_barna_ofbeldi_og_forvarnir.pdf.

World Health Organization. „Intimate Partner Violence and Alcohol Fact Sheet.“ Sjá: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/ft_intimate.pdf.

9.4.2014

Góðan dag.

Takk fyrir að hafa sent okkur í Samhjálp tillöguna um mál nr. 335.

Ég vil gera athugasemd varðandi starfshópinn til að vinna að mótnun stefnunnar. Ég sakna þess að einginn fulltrúi frá Samhjálp er valinn til að vera í þessari stefnumótun. Samhjálp er fyrst og elsta meðferðarheimili sem er starfandi. Og lætur þennan málaflokk sig miklu varða. Ég óska því eftir að fulltrúi okkar sitji í þessum starfshópi.

„Heilbrigðisráðherra skipi í þessu skyni starfshóp til að vinna að mótnun stefnunnar. Landlæknir, stjórn SÁÁ, ríkislögreglustjóri, framkvæmdastjóri geðsviðs Landspítala, Rauði Kross Íslands og velferðarsvið Reykjavíkurborgar tilnefni einn fulltrúa hver en einn fulltrúa skipi heilbrigðisráðherra án tilnefningar og verði hann formaður starfshópsins.“

Virðingarfyllst.

Vörður Leví Traustason

Framkvæmdarstjóri

Samhjálp

[Type text]

Sjúkrahúsið á Akureyri

ÖRYGGI - SAMVINNA - FRAMSÆKNI

Akureyri 24.04.2014

Til velferðarnefndar Alþingis

Alþingi

Nefndasvið

Austurstræti 8-10

150 REYKJAVÍK

Alþingi

Erindi nr. P 143/1661

komudagur 24.4.2014

Umsögn Stjórnar hjúkrunarráðs Sjúkrahússins á Akureyri um tillögu til þingsályktunar um mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum og hliðarverkunum vímuefnaneyslu, til verndar neytendum efnanna, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild. Þingskjal 630 — 335. mál.

Stjórn hjúkrunarráðs Sjúkrahússins á Akureyri þakkar umsagnarbeiðnina. Við teljum að umrædd þingsályktunartillaga sé af hinu góða og nauðsynlegt að vímuefnaneytendur fái viðeigandi úrlausn sinna mála og að markvisst sé tekið á þeirra heilsufarsvanda. Einnig er mikilvægt að efla rannsóknir og upplýsta umræðu um vímuefni, afleiðingar neyslu þeirra og vinna að stefnumótun í málaflokknum. Ekki má þar undan skilja misnotkun lyfseðilsskyldra lyfja en sá vandi er alltaf að aukast. Við styðjum því að nefnd verði skipuð með það fyrir augum að efla vímuefnavarnir og minnka skaðlegar afleiðingar af neyslu hvers kyns vímuefna.

Fyrir hönd stjórnar hjúkrunarráðs Sjúkrahússins á Akureyri

Heiða Hringsdóttir

formaður hjúkrunarráðs

Sjúkrahúsið á Akureyri

Eyrarlandsvegi, 600 Akureyri

gsm, 8464274, s. 4661401

heidah@fsa.is

Snarrótin – samtök um borgaraleg réttindi

Bakkagötu 13,
670 Kópasker

Sími: 465-2164 / 691-2164
Netfang: snarrotin@snarrotin.is

Alþingi
Erindi nr. P 143/1682
komudagur 28.4.2014

Umsögn, athugasemdir og breytingartillaga við

**þingmál 335. þingsályktunartillaga
143. löggjafarþingi 2013—2014.**

Mótun stefnu til að draga úr skaðlegum afleiðingum vímuefnaneyslu

The transition from a paradigm in crisis to a new one from which a new tradition of normal science can emerge is far from a cumulative process, one achieved by an articulation or extension of the old paradigm. Rather it is a reconstruction of the field from new fundamentals, a reconstruction that changes some of the field's most elementary theoretical generalizations as well as many of its paradigm methods and applications. During the transition period there will be a large but never complete overlap between the problems that can be solved by the old and by the new paradigm. But there will also be a decisive difference in the modes of solution. When the transition is complete, the profession will have changed its view of the field, its methods, and its goals.

— Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (1962), 84-5

Inngangur

Snarrótin – samtök um borgarleg réttindi, fagnar því að fimmtungur þingmanna á Alþingi Íslendinga leggur fram tillögu til þingsályktunar um að horfið verði frá refsistefnu og nýrra leiða leitað í fíknivörnum á Íslandi.

Snarrótin bendir á að andi tillögunnar samrýmist vel nýjum viðhorfum í þessum viðkvæma og vandmeðfarna málaflokki, viðhorfum sem í vaxandi mæli einkenna umræðuna í hinum vestræna heimi; flestum ríkjum Evrópu og Ameríku, frá Alaska í norðri til Eldlands í suðri, Ástralíu og Nýja Sjálandi. Í Afríku örlar á breyttum viðhorfum, enda eru ríki Vestur-Afríku orðinn vígvöllur kókaínsmyglara. Í Austur-Asíu vex hugmyndum um skaðaminnkun fylgi.

Hin nýju viðhorf eru ekki tilviljun eða tilkomin vegna skyndilegra breytinga í átt til mannúðar og manngæsku í veröldinni. Ástæðan er miklu fremur sú, að þjóðir heimsins eru smátt og smátt að vakna upp við þann vonda draum að útskúfunar- og refsistefna í svokölluðum fíkniefnamálum hefur beðið algjört skipbrot. Að fíknistríðið er böll en ekki blessun og að því verður að ljúka. Um það er tæpast deilt lengur, en menn greinir á um leiðir og lausnir.

Bannhyggjan hefur skapað fleiri vandamál en hún hefur leyst og haft skelfilegar hliðarverkanir sem menn sáu ekki fyrir; leitt meiri hörmungar yfir lönd og þjóðir en efnin sjálf, reynst þeim skeinuhættust sem hún átti að vernda, fætt af sér hættulegri efni og notkunarleiðir en áður þekktust, mokað gulli í hendur glæpalýðs, spillt fjármálakerfi heimsins, spillt lögreglu og tollgæslu, gert eynd manna að verslunarvöru hagsmunaaðila, svert ímynd notenda og gert þá að blóraböggjum í pólitísku skæklategi og hagsmunapotí.

2

Snarrótin fagnar því vissulega að fimmtungur þingmanna og heilbrigðisráðherra þjóðarinnar hafi séð í gegnum modreyk bannhyggjunnar og lýst sig tilbúin til að skoða nýjar og farsælli leiðir í fíknivörnum. Snarrótin vonar að þessi skref þingmanna og ráðherra marki upphafið að viðhorfabyltingu, *paradigm shift*, í málaflokki á Íslandi, og að bannhyggjan sé á leiðinni á ruslahauga sögunnar með kreddum sínum, ranghugmyndum og gölluðu verkfærum.

Að þessu sögðu lýsir Snarrótin því yfir að hún telur þá þingsályktunartillögu sem hér er til umræðu þarfnast talsverðra breytinga. Hér á eftir fara almennar athugasemdir um þær brotalamir sem Snarrótin sér á tillögunni og breytingartillögur við hana.

Athugasemdir

1) Orðalag tillögunnar er svo óljóst að ómögulegt er túlka hana með einhlítum hætti. Í henni er, með einni undantekningu, talað um vímuefni án þess að það hugtak sé afmarkað með nokkrum hætti.¹ Snarrótin spyr hvort tillagan beinist eingöngu að ólöglegum vímuefnum eða hvort áfengi og lækislyf falli einnig undir hana?

¹ Sjá t.d.: Stefnunótun í málefnum geðsjúkra, Heilbrigðisráðuneytið 1998, bls. 117, þar sem rætt er um mikilvægi skýrrar hugtakanotkunar á þessu sviði. Skýrslan er fróðleiksnáma um geðheilbrigðis- og vímuefnamál um aldamótin. <http://www.velferdarraduneyti.is/verkefni/heilbrigdisthjonusta/rit-og-skyrslur/nr/29665>

Sé það raunin, er órökrétt að tala almennt um fráhrarf frá refsistefnu, enda er henni ekki til að dreifa varðandi áfengi og tæpast læknislyf. *Refsistefna stjórnvalda beinist nær eingöngu að fólki sem kys að nota ólögleg vímuefni og Snarrótin álitur að við það fólk sé átt í þingsályktunartillögunni.* Greinargerð tillögunnar tekur raunar af öll tvímæli hvað það varðar, en sá starfshópur sem lagt er til að verði komið á fót gæti túlkað tillöguna sjálfa mjög vítt, ef honum sýnist svo. Í þessu áleti notar Snarrótin hugtökin lögleg og ólögleg vímuefni, en fíkniefni sem samheiti við ólögleg vímuefni.

Í rauninni væri mjög æskilegt framtíðarskref á sömu braut að samræma regluverk um öll vímuefni og tóbak, hvort sem þau eru núna lögleg, ólögleg eða eiga uppruna sinn hjá lyfjafyrirtækjum. Samtök fyrrverandi starfsmanna í refsivörslukerfinu, *Law Enforcement Against Prohibition*, LEAP, hafa lagt fram tillögu að nýju regluverki Sameinuðu þjóðanna, í stað þess sem nú ríkir. Hugmynd LEAP er að taka áfengi og tóbak inn í nýja alþjóðasáttmála og byggja nýtt regluverk um ávana- og vímuefni á tillögum WHO um tóbaksvarnir. Hverfa endanlega frá hugmyndafræði bannhyggjunnar, en móta í hennar stað nýja hugmyndafræði sem byggir á virðingu fyrir mannréttindum, lýðheilsu og skaðaminnkun.²

En til þess að nálgun LEAP sé raunhæfur kostur verður að stíga fyrstu skrefin; afglæpa vörslu allra ólöglegra vímuefna til eigin nota, hætta að spilla lífi og framtíðarhorfum ungs fólks með skráningum í sakaskrá, hætta að ala á ranghugmyndum um ólögleg vímuefni og fólkið sem notar þau, hætta að beina neyslu í æ hættulegri farveg með vanhugsuðum aðgerðum. Í stuttu máli, að hætta að hundelta fólk sem kys að nota önnur vímuefni en áfengi, hvort sem það er sjúkt eða heilbriggt. Snarrótin minnir á að yfirgnæfandi meirihluti þess fólks sem notar lögleg og ólögleg vímuefni gerir það í hófi og án þess að valda sjálfum sér eða öðrum skaða.

3

Snarrótin telur að hugtakanotkun í tillögu og greinargerð sé losaralegri en gott er og bendir þar sérstaklega á hugtökin „fíkn“, „forvarnir“ og „meðferð“, sem ekki eru einhlít eða óumdeild. Þá telur Snarrótin að rétt væri að áréttta sérstaklega stöðu fíknisjúkra með undirliggjandi geðraskanir, og einnig stöðu einstakra samfélagshópa, til dæmis ungmenna, kvenna og fanga. Engir skór passa á allra fætur og illt er að höggva af hæl eða tá til að laga það.

2) Í annarri málsgrein tillögunnar er tillaga um skipan starfshóps til að móta nýja stefnu. Snarrótin hafnar algjörlega þeim lið þingsályktunartillögunnar og telur hann fráleitan með öllu.

Samkvæmt tillögunni eiga landlæknir, stjórn SÁÁ, ríkislögreglustjóri, framkvæmdastjóri geðsviðs Landspítalans, Rauði kross Íslands og velferðarsvið Reykjavíkurborgar að tilnefna einn fulltrúa í starfshópinn hver, en heilbrigðisráðherra skipi formann starfshópsins, án tilnefningar.

Snarrótin telur að skipan starfshóps með þessum hætti jafngildi því að fela minnum og refnum að hanna nýjan hæsnakofa. **Snarrótin telur að í stað starfshóps ofangreindra stofnana eigi heilbrigðisráðherra að skipa óháða vísindanefnd með víðtækar heimildir til að fara í**

² Sjá: Proposed Amendment of United Nations Drug Treaties, LEAP 2014. http://www.leap.cc/wp-content/uploads/2014/03/LEAP_UN_Treaty_Amendment_2.26.1421-1.pdf

saumana á mótun núverandi stefnu, uppgangi hennar, framkvæmd og afleiðingum hennar. Þegar slík greining liggur fyrir er fræðilegur grunnur lagður að mótun nýrrar stefnu, en ekki fyrr.

Þessi tillaga Snarrótarinnar er í samræmi við aðgerðir portúgalskra stjórnvalda 1998, að skipa óháða nefnd, lærðra og leikra, til að greina ástandið í landinu og leggja fram tillögur til úrbóta. Um það segir í riti Open Society Foundation *Drug Policy in Portugal. The Benefits of Decriminalizing Drug Use* bls. 21:

“The Portuguese government’s actions in 1998 went precisely against all of the typical and expected “emergency” policy responses. Instead, the government appointed a committee of specialists—doctors, sociologists, psychologists, lawyers, and social activists—and asked the committee to analyze the drug issue in Portugal and formulate recommendations that could be turned into a national strategy.”

Ofangreindar stofnanir, að Rauða krossi Íslands undanteknum, hafa með einum eða öðrum hætti komið að mótun og framkvæmd þeirrar útskýfunar- og refsistefnu sem nú á að hverfa frá, vegna þess að hún hefur reynst ranglát, hættuleg og haldlaus með öllu. Snarrótin trúir ekki á kraftaverk eða hugljómanir og telur af þeim sökum að ofangreindar stofnanir séu vanbúnar til þess verks sem þingsályktunartillagan hyggst fela þeim. Hér á eftir verða færð nokkur rök að þeirri skoðun.

Snarrótin minnir á þá staðreynd að öll notkun ólöglegra vímuefna á Íslandi og allt ból sem þeim er tengt, með réttu eða röngu, hefur orðið til eftir að efnin voru bönnuð, upphaflega með reglugerð árið 1968. Ból af völdum bannsins og ból af völdum efnanna sjálfra hafa runnið saman í eitt í vitund þjóðarinnar. Verkefni óháðrar vísindanefndar er að greina þar á milli.

a. Embætti landlæknis

Á undanförunum árum og áratugum hefur embætti landlæknis ítrekað vanrækt að standa vörð um heilsu og velferð fólks sem notar ólögleg vímuefni. Embættið aðhafðist ekkert til að afstýra lifrabólgu-C og HIV fári meðal sprautufólks, þrátt fyrir reynslu annarra þjóða og stefnumörkun alþjóðastofnana.³ Embættið hefur látið þvæla sér útí herferðir gegn einstökum ólöglegum vímuefnum, sem að minnsta kosti í eitt skipti leiddi af sér síðfár (e. *Moral panic*) í landinu.⁴ Einn höfunda þessa álits hefur ítrekað skrifast á við embættið frá því fyrir síðustu aldamót og undrast það fálæti og jafnvel fordóma sem gjarnan hafa skinið í gegnum svör þess, ef þau hafa þá fengist.⁵ Frá þessum viðbrögðum eru nokkrar mjög ánægjulegar undantekningar⁶, en of oft er

³ Sjá til dæmis greinar PÞ um HIV-fárið: <http://www.dv.is/blogg/petur-thorsteinsson/2012/12/28/eg-akaeri-1-grein/> og <http://www.dv.is/blogg/petur-thorsteinsson/2013/1/1/eg-akaeri-2-grein/>

⁴ Meistararitgerð Jónasar Orra Jónssonar, *Viðhorf Íslendinga til afbrota: Stöðugleiki, breytingar, síðfár?*, fjallar að hluta um E-töflufárið á tíunda áratug síðustu aldar. Landlæknisembættið fór að ráðum lögreglunnar og hóf auglýsingaherferð gegn E-töflunni 1995, þótt harla litlar upplýsingar um neysluna lægju fyrir. <http://hdl.handle.net/1946/16565>

⁵ Sjá t.d. svör landlæknisembættisins 2002 við spurningum PÞ varðandi þjónustu við sprautufólk. Svör embættisins eru skáletruð <https://www.facebook.com/notes/p%C3%A9tur-%C3%BForsteinsson/sv%C3%B6r-fr%C3%A1-landl%C3%A6knisemb%C3%A6ttinu-13-desember-2002-deili%C3%B0-sem-v%C3%AD%C3%B0ast/224541314232367>

reglan að að svara fyrirspurnum seint, illa eða ekki, nema eftir ítrekuð símtöl og eftirgangsmuni. Nýjasta dæmið um tregðu embættisins er eftirfarandi fyrirspurn frá 20. mars 2014:

*Embætti Landlæknis
b.t. landlæknis*

Ég var að hlusta á viðtal við Magnús Stefánsson hjá Maritafraðslunni, í síðdegisútarpi Rásar 2 í gær, 19. mars 2014.

Í viðtalinu fullyrðir Magnús að á síðustu sjö árum sé talið að yfir hundrað manns hafi látist á Íslandi af völdum MDMA á einn eða annan hátt. Þessi fullyrðing kemur fram á c.a. 3:50 í viðtalinu.

<http://www.ruv.is/mannlif/neysla-orvandi-efna-eykst>

Ég óska eftir því að Landlæknisembættið staðfesti eða breki ofangreinda fullyrðingu Magnúsar með gildum tölulegum rökum. Ég óska jafnframt eftir upplýsingum um skráð og staðfest dauðsföll af völdum MDMA á Íslandi frá 1995.

Í viðtalinu við Magnús Stefánsson koma fram fleiri fullyrðingar sem ástæða er til að kanna, en til að valda ekki embættinu óþarfa álagi læt ég nægja að spyrja út í þetta eina atriði.

Með ósk um skjót og skýr svör.

5

f.b. Snarróttarinnar - samtaka um borgaraleg réttindi

*Pétur Þorsteinsson
Kópaskeri*

Fullyrðing Magnúsar, að ríflega einn Íslendingur hafi látið lífið af völdum MDMA (*E-töflunnar*) í hverjum mánuði síðastliðin sjö ár, er svo augljós fjarstæða að embættið hefði getað hafnað henni vafningalaust. Það hefur enn ekki gerst með formlegum hætti.

Embætti landlæknis býr vitaskuld að mikilli og einstakri þekkingu sem mikilvægt er að nýtist við mótun nýrrar stefnu, en betur fer á að fulltrúar þess mæti á fund óháðrar vísindanefndar sem upplýsinga- og tillögugjafar, en að það móti sjálft nýja stefnu.

b. Stjórn SÁÁ

Enginn dregur í efa mikilvægi þess starfs sem SÁÁ hefur unnið í þágu fíknisjúkra á undanförunum áratugum. Engu að síður eru samtökin ekki undanþegin gagnrýni, fremur en kona Sesars. Þau

⁶ Sjá til dæmis svör Matthíasar Halldórssonar við fyrirspurn Ólafs Skorrdal.

<http://www.sigurfreyr.com/landlaeknir/>

hafa ítrekað gert sig sek um að nota ólögleg vímuefni með vafasömum hætti í málflutningi sínum. Þau nota niðurlægjandi orðalag á borð við „fíkla“ og „kannabisbullur“ án þess að depla auga ef það gagnast í áróðursstríði um fjármagn og heimsmynd.⁷

Lakast er þó að samtökin hafa þumbast gegn því að skila samanburðahæfum gögnum um sjúkdómsgreiningar á sjúkrastofnunum sínum til heilbrigðisyfirvalda, þrátt fyrir ítarleg fyrirmæli frá landlækni um skráningar á sjúkrastofnunum.⁸ Þá nota samtökin greiningarkerfi bandaríska geðlæknasambandsins, DSM, í stað greiningarkerfis WHO, ICD, sem embætti landlæknis gerir kröfur um.

Í stað þess að skila samanburðarhæfum gögnum birtir SÁÁ hafsjó talna og línurita sem byggð eru á heimasíðuduðum skilgreiningum og unnin uppúr hinum raunverulega greiningargögnum; þeim traustu og vönduðu læknisfræðilegu gögnum sem samtökin hafa yfir að ráða í gagnagrunni sínum.⁹ Fræðilegt gildi þeirra upplýsinga sem samtökin birta opinberlega er hins vegar afar takmarkað, ef nokkuð, annað en þá til samanburðar á milli ára.

Þetta verklag SÁÁ gerir alþjóðlegan samanburð á meðferðarúræðum á Íslandi fullkomlega óhugsandi og það veitir almenningi og stjórnvöldum ófullnægjandi og villandi upplýsingar um meðferðarstarf samtakanna.

Auk þessara annmarka er rétt að hafa í huga að hlutur SÁÁ í meðferðarþjónustu á Íslandi er svo yfirgnæfandi að læknisfræðilegar áherslur samtakanna og skilningur þeirra á fíknisjúkdómum mótar alla umræðu í landinu. Þegar málum er þannig háttað er rík ástæða til að hugleiða hugsanlegar afleiðingar meðferðarinnar, til dæmis á notkunarhætti ungs fólks sem sætt hefur meðferð við hlið eldri og sjóðri notenda ólöglegra vímuefna.¹⁰ Snarrótin telur óæskilegt að nær öll meðferðarúræði á Íslandi styðjist við 12 spora módelið og að sjúkdómshugtak NIDA sé alls ráðandi.¹¹

SÁÁ býr að einstökum gögnum, reynslu og þekkingu sem mikilvægt er að nýtist við mótun nýrrar stefnu, en betur fer á að fulltrúar samtakanna mæti á fund rannsóknarnefndar sem vitni og upplýsingaveita en að þau móti sjálf nýja stefnu.

⁷ Sjá neðanmálsgrein nr. 6 hér að ofan. Svar Matthíasar Halldórssonar til Ólafs Skorrdal.

⁸ Lágmarksskráning vistunarupplýsinga á sjúkrahúsum Fyrirmæli landlæknis Janúar 2011 <http://www.landlaeknir.is/servlet/file/store93/item2852/4587.pdf>

⁹ Röksemdir yfirlæknis SÁÁ í þessum pistil eru vægast sagt grunsamlegar, til dæmis tengingin við ótímabær dauðsföll. Ástæða er til að benda á að innlagnir vegna kannabisnotkunar voru í lágmarki 1994, en ruku upp eftir að sænska harðlínan náðu hér undirtökum. <http://saa.is/islenski-vefurinn/felagsstarf/pistlar/nr/181525/>

¹⁰ Árum saman gekk sú kenning ljósum logum í ársskýrslum SÁÁ að helmingur fólks sem notar kannabis færi mjög fljótt að nota amfetamín og helmingur þeirra að sprauta sig í æð. Hafi þessari kenningu verið haldið að ungu fólki í meðferð er ástæða til að óttast að hún hafi reynst spádómur sem uppfyllti sjálfan sig. Hvergi í veröldinni sést því haldið fram að fjórðungur þeirra sem nota kannabis endi sem sprautunotendur.

¹¹ Þó hugmyndafræði NIDA sé að mestu ráðandi í Bandaríkjunum og á Íslandi, fer því fjarri að um hana ríki almenn sátt í veröldinni. Hún sætir þvert á móti vaxandi gagnrýni og efasemdum.

c. Ríkislögreglustjóri

Embætti Ríkislögreglustjóra hefur haft yfirumsjón með eftirfylgd laga um ávana- og fíkniefni frá stofnun. Embættið hefur haft það verkefni að stýra útrýmingu ólöglegra vímuefna í landinu og ber því kerfislega ábyrð á hrakförum útskúfunar- og refsistefnunnar, umfram allar aðrar stofnanir í landinu.¹²

Embættið hefur staðið fyrir stórfelldri söfnun persónuupplýsinga í svokallaða Málaskrá, sem inniheldur upplýsingar um í það minnsta 325.000 einstaklinga, suma reyndar látna og aðra af erlendu bergi brotna.¹³ Engu að síður inniheldur Málaskráin upplýsingar um nánast hvert mannsbarn á Íslandi á brúlegum aldri til afbrota, hvort sem menn eru sekir eða saklausir. Gagnagrunnur af slíku tagi býður uppá tengslagreiningar af ýmsu tagi, meðal annars til að kortleggja neyslu ólöglegra vímuefna, vinafélög og persónuleg tengsl. Auk þess er uppfletting í Málaskrá afar öflugt tæki til að skipuleggja og viðhalda ofsóknum gegn fólki sem brýtur gegn efnafræðilegum Talibanisma stjórnvalda og er ógnun við persónuvernd og friðhelgi einkalífs í landinu.

Upplýsingar lögreglunnar til stjórnámálamanna, fjölmiðla og almennings eru á stundum svo villandi að þær leiða óhjákvæmilega til misskilnings.¹⁴ Snarrótin þekkir jafnvel dæmi um að sami talsmaður lögreglunnar haldi fram gagnstæðum kenningum, eftir því hver áheyrandinn er.¹⁵

Sérstök ástæða er til að kanna áhrif sænskra hugmyndafræðinga á starfshætti lögreglunnar árin 1995-1996 og þjálfun íslenskra lögreglumanna í Bandaríkjunum, ekki síst í Tallahassee, Flórída. Þá er einnig ástæða til að íhuga málflutning lögreglunnar varðandi skipulagða glæpastarfsemi, sem virðist á köflum fremur vera áróður en ábyggileg fræði.

Embætti ríkislögreglustjóra býr vitaskuld að mikilli og margháttaðri þekkingu sem mikilvægt er að nýtist við mótnun nýrrar stefnu, en betur fer á að fulltrúar þess mæti á fund óháðrar vísindanefndar sem vitni og upplýsingaveita en að það móti sjálft móti nýja stefnu. Til þess er það einfaldlega vanhæft. Verkefni lögreglunnar er að framfylgja lögum en ekki að setja þau.

¹² Viðauki með ársskýrslu Ríkislögreglustjóra 1997-1998, Sögulegt yfirlit um upphaf og þróun fíkniefnamála á Íslandi og nokkur áhersluatriði um auknar aðgerðir lögreglu gegn fíkniefnavánni, er afar fróðleg lesning. Sjá: <http://logreglan.is/upload/files/20-1-2003-5554.pdf>. Fyrir utan að sýna að umfang „fíkniefnavandans“ var óverulegt fram undir miðjan tíunda áratug síðustu aldar, er viðaukinn ágætt dæmi um gervivísindi og pólitískan þrýsting frá lögreglunni.

¹³ Sjá: Svar innanríkisráðherra við fyrirspurn Birgittu Jónsdóttur um málaskrá lögreglu. <http://www.althingi.is/altext/140/s/1199.html>

¹⁴ Sem dæmi má nefna að tölur lögreglunnar um akstur undir áhrifum lyfja og ólöglegra vímuefna eru einungis byggðar á þvagprófum, sem segja ekkert um það hvort ökumaðurinn var í rauninni í vímu, einungis að hann hafi neytt slíkra efna í fortíðinni. Niðurbrotsefni sumra efna, einkum kannabisefna, mælast dögum og jafnvel vikum saman í þvagi, þótt ökumaðurinn sé fullkomlega allsgáður. Tölur um akstur undir áhrifum áfengis eru hins vegar byggðar á blóðprófum, sem segja til um ástand ökumannsins. Þessi vinnubrögð bjóða heim misskilningi og rangtúlkum í fjölmiðlum og í vitund almennings.

¹⁵ Góð dæmi um ósamræmi í málflutningi lögreglunnar má meðal annars finna í endurteknum ummælum Karls Steinars Valssonar um vaxandi styrkleika kannabissýna á Íslandi. Jakob Kristinsson, prófessor, kannast ekki við slíkar breytingar. Þess eru dæmi að KSV hafi á sama tíma haldið fram gagnstæðum skoðunum hvað þetta varðar, annars vegar í umræðu innanlands, hins vegar á erlendum vettvangi.

d. Geðsvið Landsspítalans

Snarrótin hefur ekki gögn til að segja margt um Geðsvið Landsspítalans, en bendir á að einstakir geðlæknar innan þess hafa haldið fram afar vafasömum kenningum um áhrif tiltekinna ólöglegra vímuefna. Hvort þar er um persónulegar skoðanir viðkomandi lækna að ræða eða hvort þær endurspeglar viðhorf geðsviðsins er ekki unnt að greina sundur.¹⁶

Engu að síður telur Snarrótin að betur fari á því að Geðsvið Landsspítalans beri vitni og veiti upplýsingar um hlut ólöglegra vímuefna í hópi sjúklinga á deildinni og þau meðferðarúræði sem þar er beitt, fremur en að geðsviðið móti hina nýju stefnu.

e. Rauði kross Íslands

Snarrótin gerir ekki athugasemd við að Rauði kross Íslands tilnefni fulltrúa í óháðu vísindanefndina, en telur þó eðlilegast að sá fulltrúi komi úr röðum skaðaminnkunarverkefnis RRKÍ, Frú Ragnheiði. Þar er fólk sem þekkir málefni götufólks öðrum betur og nýtur trausts þess umfram aðrar stofnanir samfélagsins.

f. Velferðarsvið Reykjavíkurborgar

Reykjavíkurborg ber hugsanlega meiri ábyrgð á uppgangi öfgakenndrar bannhyggju í svokölluðum fíkniefnamálum en nokkur einn annar aðili í samfélaginu. Það var borgarstjórn Reykjavíkur sem opnaði allar dyr fyrir sænskum ofstækismönnum, undir gunnfána ECAD, árið 1994 og tryggði þeim gríðarlega völd og áhrif, í samvinnu við ríkistjórn, fram yfir aldamót. Þáttur stjórnmalamána í uppgangi útskúfunar- og refsihyggju í landinu, í félagi við hina sænsku ofstækismenn, krefst rannsókna.¹⁷

Velferðarsvið Reykjavíkur er enn mengað af hugmyndum hinna sænsku ráðgjafa og ber ábyrgð á því að borgin er enn einn virkasti félaginn í ECAD, ásamt Sankti Pétursborg. Snarrótin telur Velferðarsvið Reykjavíkur algjörlega vanhæft til að leggja mat á stefnu og starfshætti borgarinnar í fíknivörnum.¹⁸

Engu að síður er mikilvægt að fulltrúar Velferðarsviðs mæti sem vitni hjá óháðu vísindanefndinni og leggi fram gögn og upplýsingar, ekki síst um samstarfið við ECAD, sem nauðsynleg eru til skilnings á íslenskri fíknisögu.

¹⁶ Snarrótin bendir á forvarnafyrirlestur Andrésar Magnússonar geðlæknis um kannabis. Sjá: <http://www.youtube.com/watch?v=6JCzTCCciQ> og samantekt um forvarnafræðslu hans <http://snarrotin.is/vimuefnaforvarnir-stimplun-vimuefnaneytenda/>

¹⁷ Vorið 1994 gekk Reykjavíkurborg sænskættuðum ofstækissamtökum, ECAD, á hönd og í kjölfar þess fylgdi innreið hins sænska rétttrúnaðar um útrýmingu fíkniefna. Sjá: <http://www.dv.is/blogg/petur-thorsteinsson/2011/11/1/saenska-oldin-i-fiknivornum-1994-2002/>.

¹⁸ Þingskjal 869. Skýrsla um útbreiðslu fíkniefna og þróun ofbeldis, 120. Löggjafarþing. 1995-1996, er stórkostlegt dæmi um samvinnu stjórnmalamána og lögreglu. Hópur stjórnmalamána krefst skýrslu um allt milli himins og jarðar, lögreglan sýður saman svör sem eru meira og minna tóm vitleysa og forsætisráðherra leggur þau fram í þinginu. <http://www.althingi.is/dba-bin/ferill.pl?ltg=120&mnr=65>

g. Heilbrigðisráðherra skipi formann starfshópsins

Snarrótin fagnar því að fyrirhuguð endurskoðun fíknivarna sé undir hatti Velferðarráðuneytis og heilbrigðisráðherra.

Samantekt liða a. – g.

Snarrótin telur að starfshópur sem skipaður er með þeim hætti sem lagt er til sé ógæfuspor. Þær stofnanir sem tillagan mælir með að tilnefni fulltrúa eru nær allar gerendur með einum eða öðrum hætti í þeim mislukkuðu fíknivörnum sem við súpum nú seyðið af og sem ætlunin er að breyta. Það er vond hugmynd að laga hlut með sleggjunni sem braut hann.

Það er vond hugmynd að ætla stofnunum að rannsaka eigin gjörðir og horfast í augu við afleiðingar þeirra. Það er óhófleg bjartsýni að ætla þeim að leggja hugmyndir sínar, viðhorf og kreddur fyrir róða. Sumar þessara stofnana eiga beinna hagsmuna að gæta og þær gætu misst spón úr aski sínum við stefnubreytingu. Aðrar gætu séð sér leik á borði að raka til sín auknu fjármagni, völdum og áhrifum.

Sú óháða vísindanefnd, sem Snarrótin mælir með að komið verði á fót, þarf að vera laus úr hugmyndalegum fjötrum útskúfunar- og refsihyggju, hún þarf að hafa fræðilega burði til að rannsaka og greina þá óhappaför sem leiddi okkur út í fenin, hún þarf að hafa hugrekki til að leita bestu leiða til baka útúr feni bannhyggjunnar. Umfram allt verður hún að vera óháð og ekki bundin hagsmunatengslum eða klíkuveldi af nokkru tagi.

3) Þó að Snarrótin gagnrýni óljóst orðalag tillögunnar og sérstaklega skipan starfshópsins, er rétt að nefna fleiri atriði í tillögunni sem Snarrótin telur ástæðu til að Velferðarnefndin skoði vandlega, auk atriða sem ekki ber á góma í tillögunni.

1. Verkefni starfshópsins

Snarrótin telur að afmarka beri verkefni starfshópsins með talsvert öðrum hætti en tillagan gerir ráð fyrir. Í þessum kafla gerum við grein fyrir gagnrýni okkar á skilgreiningar tillögunnar, en í lokakafla álitsins, breytingartillögum Snarrótarinnar, setjum við fram okkar hugmyndir um aðrar skilgreiningar. Við fylgjum stafmerktum liðum tillögunnar, það er liðum a. til c., auk ómerktra greina sem á eftir þeim fara í tillögunni.

a. Snarrótin telur að fleira þurfi til en úttekt á lagaumbverfi ólöglegra vímuefna til að afmarka megi viðfangsefnið nákvæmlega. Slík úttekt er þó mikilvægur og nauðsynlegur þáttur, en ekki síður samanburður gildandi laga og reglugerða um ólögleg vímuefni við almennar réttarfarsreglur á Íslandi. Sérstök ástæða er til að skoða hvort framkvæmd núgildandi laga samræmist reglum á borð við meðalhófsreglu, jafnræðisreglu og lögmætisreglu íslensks réttarfars, sem og hvort svigrúmsreglan geti einfaldað leið okkar að afnámi verstu galla útskúfunar- og refsihyggju með einföldum og skjótum hætti.

b. Snarrótin minnir á að einföld neysla ólöglegra vímuefna er ekki bönnuð samkvæmt íslenskum lögum. Á það hefur dr. Helgi Gunnlaugsson bent nýlega, auk þess sem lögreglustjóri höfuðborgarsvæðisins staðfesti það í samtali við virtan lögmann á dögnum. Þetta kann að þykja ómerkilegt atriði, en er það ekki. Í stuttri skýrslu frá Rannsóknarstofnun Evrópu um fíkniefnamál, EMCDDA í Lissabon, er rakið hvaða réttarfarsáhrif þetta atriði hefur og rakið hvaða lönd álfunnar banna einfalda neyslu og hver ekki.

Snarrótin fagnar tillögu um könnun á alþjóðlegri þróun löggjafar í átt frá útskúfunar- og refsihyggju til afglæpunar vörslu og lögvæðingar markaðar með einstök ólögleg vímuefni. Snarrótin tekur undir mikilvægi þess að kanna tillögur erlendra nefnda og rannsóknir erlendra samtaka, en telur rangt að einskorða það við rannsóknir á forvörnum gegn neyslu ólöglegra vímuefna. Snarrótin telur að skoða þurfi rannsóknir erlendra samtaka og fræðimanna á öllum þáttum útskúfunar- og refsihyggju, ófyrirséðum hliðarverkunum bannlaga og tillögur þeirra um færar leiðir útúr feni bannhyggjunnar.

c. Snarrótin tekur í meginatriðum undir þennan lið en bendir jafnframt á að mannréttindi eru ekki mannúðarmál, heldur skilgreindur og ófrávíkjanlegur réttur sem skilgreindur er í mannréttindasáttmálum sem Ísland hefur undirgengist.

Snarrótin telur að núverandi lagaumhverfi leiði sjálfkrafa til mannréttindabrota. Í fyrsta lagi vegna þess að hver frjálsborinn borgari á að vera fullvalda yfir eigin líkama og vitundarlífi á meðan hann virðir sambærilegan rétt annarra borgara. Í öðru lagi vegna þess að það er engin leið að framfylgja bannlögum án þess að ganga á rétt borgara til friðhelgis einkalífs og án beitingar löggæsluaðferða sem ekki eru taldar boðlegar í öðrum málaflokkum. Segja má að fólk sem notar ólögleg vímuefni hafi litlu betri réttarstöðu en refur og minkur, að því frátekn að dauðarefsingin er frátekin fyrir þá síðarnefndu.

Vegna síðustu tveggja málsgreina í þingsályktunartillögunni tekur Snarrótin eftirfarandi fram.

1. Snarrótin telur óhjákvæmilegt að auk íslenskra sérfræðinga verði erlendir sérfræðingar fastafulltrúar og/eða tímabundnir ráðgjafar í þeirri óháðu vísindanefnd sem Snarrótin leggur til að komið verði á fót. Verkefni vísindanefndarinnar er að rannsaka og greina marga þætti í íslenskri fíknisögu, fíknivörnum og meðferð á liðnum árum, en sambærilegar rannsóknir hafa verið stundaðar árum saman víða um heim. Nauðsynlegt er að taka mið af alþjóðlegri reynslu og þekkingu.

2. Sjálfsagt er að leita álits hjálpar- og líknarstofnana sem þekkja til þessara mála á Íslandi og eðlilegt er að þær eigi fulltrúa í rannsóknarnefndinni. Enn mikilvægara er þó að þeir sem njóta eiga kosta hinnar nýju stefnu og þekkja gleggst það bøl sem fylgir núverandi lögum og framkvæmd þeirra – fólkið sem notar ólögleg vímuefni, sér til unaðsbótar eða tjóns, eigi fulltrúa í óháðu vísindanefndinni. Það er í anda þeirrar stefnumörkunar sem kennd er við slagorðið „Ekkert um okkur án okkar þátttöku“. Að starfi vísindanefndarinnar þurfa einnig að koma fulltrúar samtaka sem gagnrýnt hafa núverandi skipan mála. Snarrótin lýsir sig tilbúna til að taka þátt í starfi slíkrar nefndar.

3. Snarrótin telur þann tímaramma sem settur er í lokagrein tillögunnar of þröngan. Ætla þarf óháðu vísindanefndinni rýmri tíma til rannsókna og tillögugerðar til frambúðar. Mikilvægt er þó að rannsóknarnefndin skili áfangaskýrslu í tæka tíð fyrir næsta fund Allsherjarþing SP um fíkniefnamál, UNGASS 2016, til þess að íslensk stjórnvöld geti tekið virkan þátt í þeim umræðum um breytta stefnu sem þar mun fara fram.

4. Á meðan beðið er eftir lokaskýrslu hinnar óháðu vísindanefndar leggur Snarrótin til að leitað verði samstöðu um tafarlausa afglæpun vörsluskammta til eigin nota, með rýmkun á svigrúmi saksóknara til að falla frá saksókn fyrir smávægileg brot. Svigrúmsregla íslensks réttarfars, og góður vilji þings og stjórnvalda, eru öflugustu tækin til að berjja tafarlaust í verstu bresti núverandi kerfis. Jafnframt þarf að breyta reglugerð um Sakaskrá tafarlaust og hætta nú þegar að skrá smávægileg vörslubrot.

5. Snarrótin minnir á reglur Schengen-samningsins um lyfjamál og krefst þess að réttur sjúklinga til að flytja inn kannabis til lækninga frá Kannabisstofnun Hollands¹⁹, gegn framvísun lyfseðils frá viðurkenndum lækni, verði virtur í hvívetna.

6. Snarrótin vekur athygli á fjölgun dauðsfalla af völdum ofskömmtnar ópíata og skorar á stjórnvöld að rýmka reglur um útdeilingu mótefnisins Naloxone.

7. Snarrótin krefst þess að umferðarlögin nr. 50/1987 með síðari breytingum verði lagfærð og ákvæði um þvagpróf felld brott. Snarrótin bendir á tilraunir nágrannalanda, einkum Noregs, til að setja reglur um hámark tiltekinna efnasambanda í blóði ökumanna, til samræmis við reglur um áfengisinnihald í blóði.

8. Snarrótin leggur ennfremur til að ríkisstjórnin sækir tafarlaust um aðgang að Rannsóknarstofnun Evrópu um fíkniefnamál, EMCDDA í Lissabon²⁰, og setji á fót íslenskan rýnihóp, (*national focal point*), sem tekur saman og miðlar upplýsingum árlega á sama hátt og aðrar Evrópuþjóðir.

Breytingartillögur Snarrótarinnar

Að líkum lætur að athugasemdir Snarrótarinnar hér að framan kalla á talsverðar breytingar á þingsályktunartillögunni. Þær eru raunar það viðamiklar að Snarrótin kys að setja þær fram í formi nýrrar tillögu, enda þótt hún sé í flestu byggð á tillögu þingmannahópsins, en verulega aukin. Þar sem tillaga Snarrótarinnar er fremur ætluð til umhugsunar og umræðu, en að við reiknum með að hún verði samþykkt óbreytt, leyfum við okkur að láta skýringar í neðan-málgreinum fljóta með á stöku stað.

Snarrótin gerir ekki athugasemdir við greinargerð upphaflegu þingsályktunartillögunnar, sem er vandað og vel unnið verk, utan hvað orðalag er á köflum ónákvæmt eins og bent hefur verið á hér að framan.

¹⁹ <http://www.cannabisbureau.nl/en/>

²⁰ <http://www.emcdda.europa.eu/>

143. löggjafarþing 2013–2014. Þingskjal 630 — 335. mál.

Tillaga til þingsályktunar

um móttun nýrrar stefnu í fíknivörnum til að draga úr skaðlegum áhrifum og ófyrirséðum hliðarverkunum útskúfunar- og refsihyggju, til verndar notendum ólöglegra vímuefna, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild.

1. Almenn stefnumörkun:

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að innleiða nýja stefnu í málum er varða ólögleg vímuefni, þar sem horfið verði frá þeirri stefnu algjörs umburðarleysis²¹ sem ríkt hefur.

Ábyrgð á vandamálum er tengjast málaflokknum færist frá refsivörslukerfinu til heilbrigðis- og félagslega kerfisins, notendum efnanna, aðstandendum þeirra og samfélaginu í heild til hagsbóta.

Ný stefna tryggi vernd borgaralegra réttinda, mannréttindi, jafnræði borgara gagnvart lögum - óháð lífsstíl, heilsuvernd, vitundarfrelsi borgaranna²², öflugar skaðaminnkandi aðgerðir og fjölbreytt meðferðarúrræði meðal fíknisjúkra. Taka þarf tillit til þarfa einstakra samfélagshópa, til dæmis ungs fólks, fanga og fólks með undirliggjandi geðraskanir eða sértæk vandamál vegna áfalla í lífinu.

Til lengri tíma litið skal stefnt að fullri lögvæðingu markaðar með þau vímuefni sem enn eru ólögleg, samkvæmt aðhaldssömu regluverki og mismunandi aðferðum eftir þeim efnum sem í hlut eiga. Sérstaka áherslu ber að leggja á aðskilnað markaða með mismunandi efni.²³

2. Tafariðlausar aðgerðir

Alþingi felur ríkisstjórninni að stíga nú þegar fyrstu skref í átt til réttarbóta í þágu fólks sem notar ólögleg vímuefni með því að beita svigrúmsreglu íslensks réttarfars til að falla frá ákærum og refsingum í málum er varða vörslu til eigin nota. Alþingi bendir á reynslu Hollendinga og fleiri þjóða af þessari aðferð. Alþingi felur jafnframt ríkisstjórninni að breyta reglugerð um Sakaskrá, hætta nú þegar að skrá smávægilegustu vörslubrot og afmá slíkar skráningar frá síðustu tíu árum.

²¹ e: zero-tolerance: sú stefna að beita verði öllum ráðum til að útrýma ólöglegum vímuefnum úr samfélaginu, sbr. áætlunina *Ísland án eiturlýfja 2002* og aðrar á móta staðleysur.

²² e: Cognitive Liberty – réttur borgara til að ráða viti sínu og vitundarlífi, án afskipta stjórnvalda.

²³ Sem dæmi má nefna mikilvægi þess að kljúfa kannabismarkaðinn frá markaði með áfengi og önnur erfiðari efni, sbr. kaffihúsakerfi Hollendinga. Sjá: <http://www.opensocietvfoundations.org/reports/coffee-shops-and-compromise-separated-illicit-drug-markets-netherlands>

Alþingi felur ríkisstjórninni að tryggja aðgang sjúklinga að kannabisefnum til lækninga, í samvinnu við Kannabisstofnun Hollands og í samræmi við lyfjareglur Schengen-samningsins.

Alþingi felur ríkisstjórninni að rýmka nú þegar reglur um notkun Naloxone gegn ofskömmtnu óþíata. Stefnt skal að því að allir notendur óþíata hafi aðgang að og kunni að beita Naloxone í neyðartilfellum, auk aðstandenda þeirra og vana.

Alþingi felur ríkisstjórninni að breyta Umferðarlögum nr. 50/1987 með síðari breytingum, fella brott ákvæði um þvagpróf og setja reglur um lögleg hámarksgildi efna í blóði ökumanna, til samræmis við lögleg mörk áfengis í blóði.

Alþingi felur ríkisstjórninni að sækja um aðild Íslands að Rannsóknarstofnun Evrópu um fíkniefnamál, EMCDDA²⁴ í Lissabon, og koma á fót íslenskum rýnihópi, sem annast samantekt og miðlun upplýsinga um ólögleg vímuefni til EMCDDA. Markmiðið er að tryggja að fræðileg þekking á málaflokknum standist samanburð við það sem best gerist meðal ríkja Evrópusambandsins, auk Noregs, Tyrklands og nágrannaríkja Evrópu, sem og að gögn okkar séu samanburðarhæf.

3. Fræðilegar forsendur stefnumótunar

Alþingi telur að mikið skorti á að rannsóknir á áhrifum ólöglegra vímuefna og verkum einstakra stofnana og einstaklinga á þróun mála síðustu áratugi séu fullnægjandi. Án slíkrar grunnþekkingar á mikilvægum þætti íslensks samfélags er nær ómögulegt að hugsa skynsamlega um nauðsynlegar aðgerðir og breytingar á starfsháttum einstakra stofnana. Til að bæta úr þessum skorti á fræðilegri þekkingu og skilningi á íslenskum veruleika skipi heilbrigðisráðherra óháða vísindanefnd um ólögleg vímuefni, á svipuðum forsendum og Portúgalir gerðu um síðustu aldamót, skipaða fulltrúum:

Fræðasamfélagsins, innanlands og utan.

Fólks sem notar ólögleg vímuefni.

Hjálpar- og líknarsamtaka er gerst til þekkja.

Óháðra samtaka sem beitt hafa sér fyrir úrbótum á núverandi ástandi.

Þess verði sérstaklega gætt að fulltrúar í óháðu vísindanefndinni séu fjálsir skoðana sinna og óbundnir af hagsmunum og fyrri aðkomu að mótun og framkvæmd refsistefnunnar.

²⁴ <http://www.emcdda.europa.eu/>. Hér má sjá hvaða ríki hafa fulla og takmarkaða aðild að EMCDDA: <http://www.emcdda.europa.eu/countries>

Verkefni óháðu vísindanefndarinnar um ólögleg vímuefni verði að rannsaka uppgang, framkvæmd og afleiðingar útskúfunar- og refsihyggju á Íslandi, einkum frá 1994²⁵, og gera tillögur um framtíðarstefnu og nauðsynlegar lagabreytingar. Meðal rannsóknaverkefna nefndarinnar má nefna, án þess að listinn sé tæmandi:

a. Að afla gagna frá stofnunum og einstaklingum sem skýrt geta starfshætti þeirra, viðhorf og áhrif á þróun mála á liðnum árum. Vísindanefndin skoði sérstaklega hvort stofnanir og einstaklingar í áhrifastöðum hafi beitt áhrifum sínum til að sverta ímynd fólks sem notar ólögleg vímuefni, ýtt undir fjandsamleg viðhorf í þess garð í samfélaginu, misnotað gögn og upplýsingar sem stofnanir og einstaklingar hafa undir höndum, beitt áhrifum sínum til að ofgera hættur af völdum einstakra efna og hvað eina annað sem varpað getur ljósi á íslenska fíknisögu.

b. Að taka saman greinargerð um lög og reglugerðir á þessu sviði, almennar réttarfarsreglur í landinu sem við eiga og alþjóðlega mannréttindasáttmála sem Ísland hefur lögfest. Nefndin kanni einnig hvort sáttmálar Sameinuðu þjóðanna frá 1961, 1971 og 1988 feli í sér ólögsmætt framsal réttarins til að móta okkar eigin stefnu í fíknivörnum og það svigrúm sem þeir veita. Í greinargerð þessari verði sérstaklega kannað hvort framkvæmd laga um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, samræmist almennum réttarfarsreglum, alþjóðlegum sáttmálum og hvort rannsókn og meðferð mála er sambærileg við það sem þykja góðar réttarfarsvenjur í öðrum brotaflokkum, til dæmis hvítflíbbabrotum.

c. Að kanna “landslag” ólöglegra vímuefna og notkunar þeirra á Íslandi, til dæmis með “snjóbolta rannsóknum” meðal notenda, þar sem leitað verði skýringa á og upplýsinga um séríslensk fyrirbæri á borð við notkun sprautufólks á methylphenidötum. Nefndin kanni einnig aðrar ófyrirséðar hliðarverkanir refsistefnunar, til dæmis áhrif þvagprófa á notkunarmynstur einstakra efna og “hestaskipti”²⁶ í kjölfar stórra haldlagninga lögreglu og tollgæslu á einstökum efnum. Vísindanefndin kanni sérstaklega viðbrögð heilbrigðisyfirvalda við yfirvofandi og aðsteðjandi vá á borð við HIV og HCV smit meðal sprautunotenda og hvort viðbrögð þeirra og aðgerðir hafi byggst á bestu alþjóðlegu þekkingu og reynslu.

d. Að afla upplýsinga um starfshætti lögreglunnar: Samskipti og umgengnisvenjur hennar við meinta notendur ólöglegra vímuefna á götum úti, í bílum og á heimilum. Notkun hennar á Málaskrá og hugsanlegt óréttmætt einelti gegn einstaklingum. Aðferðir við skráningu brota og beitingu þeirra upplýsinga. Sérstök ástæða er til að kanna hvernig leitarheimilda er aflað

²⁵ Sjá neðanmálsgrein 17 hér að framan.

²⁶ e: substitution of one drug for another. Ástæður hestaskipta geta verið af ýmsum toga. Á þröngum og einangruðum markaðssvæðum er ástæða til að óttast að tímabundinn skortur á vinsælu efni, til dæmis vegna aðgerða toll- og löggæslu, leiði til hestaskipta. Á stærri mörkuðum gætir sveiflna á framboðshlið minna, en þó má nefna varnaðarorð Antonio Maria Costa, fyrrverandi framkvæmdastjóra UNODC, sem bent hefur á þessa hættu. Á Íslandi hafa “hvítu bylgjurnar” gjarnan tengst skorti á kannabis, sbr. <https://dl.dropboxusercontent.com/u/4999147/Minnisbla%C3%B0%20um%20hestaskipti.pdf>, en ástæða er til að óttast að methylphenidate faraldurinn í Reykjavík megi að hluta til skýra með skorti á amfetamíni og jafnvel kannabis, í kjölfar stórra haldlagninga amfetamíns 2007 og 2009 og áhlaups á grasbændur 2009.

og hvort misbrestur er á að þær séu ávallt fyrir hendi. Ganga þarf úr skugga um hvort allar leitir eru skráðar, hvort sem þær skila árangri eða ekki, og upplýsa hvert hlutfallið er á milli árangurslausra leita og leita þar sem ólögleg efni finnast.

Vísindanefndin kanni sérstaklega hvort dæmi eru um að lögreglan hafi með störfum sínum og málflutningi brugðið hampi vísvitandi í auga stjórnámamanna, fjölmiðla og almennings, í þeim tilgangi að knýja fram herta löggjöf, þyngri refsingar eða viðtækari rannsóknarheimildir sér til handa.

e. Að kanna hvort dómarar geri sömu kröfur um rökstuddan grun í málum er tengjast ólöglegum vímuefnum og í öðrum meintum sakamálum, til dæmis er varða hvítflibbaglæpi, áður en leitarheimild er veitt. Nefndin afli upplýsinga um fjölda samþykktar leitarheimilda og fjölda leitarheimilda sem dómarar hafa hafnað í málum er varða meint brot á lögum um ávana- og fíkniefni. Vísindanefndin kanni sérstaklega hvort dómstólar geri sömu kröfur til sannana og áreiðanleika vitna í málum er varða ólögleg vímuefni og í öðrum brotaflokkum, til dæmis varðandi hvítflibbabrot.

f) Að kanna hugsanlega krossmengun ólíkra efna á markaði, til dæmis vegna blöndunar ólíkra aldurshópa í meðferð og vegna tímabundins skorts á einstökum efnum. Sérstök ástæða er til að rannsaka áhrif þvagprófa og hvort og í hversu ríkum mæli þau leiða til þess að notendur færi sig yfir í harðari efni, sem skiljast hraðar úr líkamsvessum en kannabis.

g) Að afla upplýsinga um helstu forvarnarverkefni á liðnum árum, inntak þeirra, áhrif og hvort þau standist fræðilegar kröfur um réttmæti upplýsinga og bestu þekkingu um árangursríkar forvarnir.

h) Að kanna áhrif útskúfunar- og refsihyggju á andlega og líkamlega heilsu notenda og áhrif útskúfunar- og refsihyggju á tíðni sjálfsvíga og sjálfsskaða. Vísindanefndin afli upplýsinga um dauðsföll og alvarlega sjúkdóma er tengjast notkun ólöglegra efna, í samanburði við áfengi, tóbak og læknislyf.

i. Að afla upplýsinga um hlutdeild ólöglegra efna í dauðsföllum og alvarlegum óhöppum í umferðinni, í samanburði við áfengi og læknislyf.

Vísindanefndin fái viðtækt umboð til að krefja stofnanir og einstaklinga um gögn og munnlegar heimildir er skýrt geta þróun mála. Sérfræðingar á vegum nefndarinnar fái heimild Persónuverndar til að afla ópersónugreinanlegra gagna úr sjúkraskrá og dánarvottorðum.

Vísindanefndin geri Alþingi, ríkisstjórn og almenningi grein fyrir niðurstöðum einstakra rannsóknarverkefna jafnharðan og þær liggja fyrir, áfangaskýrslu í tæka tíð fyrir næsta Allsherjarþing Sameinuðu þjóðanna um ólögleg vímuefni, UNGASS 2016, og lokaskýrslu fyrir árslok 2017.

Í lokaskýrslu óháðu vísindanefndarinnar verði jafnframt tillögur um framtíðarskipan fíknivarna í landinu; nauðsynleg skref í átt að fullu afnámi bann- og refsihyggju í

fíkniefnamálum og lögvæðingar markaðar með þau efni sem enn eru ólögleg, samkvæmt aðhaldssömu regluverki og sem samræmast nútímahugmyndum um mannréttindi, lýðheilsu og bestu leiðir í forvörnum og meðferð fíknisjúkra.

Að lokum þetta:

Við fyrstu sýn kunna hugmyndir Snarrótarinnar – samtaka um borgaraleg réttindi, að virðast róttækar og jafnvel byltingarkenndar. Svo er þó ekki. Snarrótin skoðar einungis málaflökkinn frá öðru sjónarhorni en tíðkast hefur. Við höfnum sjónarhorni bannhyggjunnar, enda teljum við að það veiti ranga mynd af því viðfangsefni sem við blasir – að veita fólki, sem kys að nota efni sem nú eru ólögleg, sambærilega réttarstöðu og öðrum borgurum í landinu.

Snarrótin bendir á að á móta viðhorfsbreytingar hafa ítrekað átt sér stað gagnvart öðrum jaðarhópum, á Íslandi og erlendis. Nærtækast er að minnast ofsókna gegn samkynhneigðum, sem Íslendingar hafa lagt af. Til þess þurfti fyrst og síðast viðhorfabyltingu og viðurkenningu á jöfnum rétti borgaranna til að leita hamingjunnar, án afskipta ríkisvalds eða samborgara.

Snarrótin hafnar því að notkun vímuefna, löglegra eða ólöglegra, sé í eðli sínu ill og siðlaus hegðun. Vímuþörfin er hlutskipti mannsins, í það minnsta jafn gömul og trúarþörfin og engin lög fá því breytt. „Þótt náttúran sé lamin með lurk, leitar hún út um síðir.“

Snarrótin hafnar því hins vegar ekki að notkun vímugjafa fylgi áhætta, né því að margir eigi um sárt að binda vegna hennar. Sú staðreynd réttlætir þó ekki tilraunir til að uppræta hana með öllu, ekki fremur en að umferðarslys réttlæti upprætingu samgangna, né íþróttaslys bann við iðkun íþróttar. Hvort tveggja er augljós fjarstæða.

Það er engu minni fjarstæða að velja einn hóp fólks og ofsækja hann og hrekja fyrir að kjósa aðra vímu en þá sem áfengi veitir. Ekki síst í ljósi þess að löglegu ávanaefnin, áfengi og tóbak, valda margföldum usla á við þau efni sem falla undir lög nr. 65/1974 með síðari breytingum. Á síðustu árum hafa háskaleg efni úr fórum lyfjafyrirtækja að stórum hluta tekið þann sess sem ólöglegu efnin skipuðu áður. Hvert er þá orðið okkar starf í hálfa öld?

Jafnvel þótt það kraftaverk gerðist eina nóttina að hin ólöglegu vímuefni gufuðu upp á Íslandi myndi það engu breyta. Áfengi, tóbak og læknislyf eru fullfær um að valda öllu því böli sem þjóðin kys sér.

Snarrótin minnir á að fimmtíu til hundrað þúsund Íslendingar hafa brotið gegn banninu frá því það var sett, að tugir þúsunda ungmenna hafa sætt handtöku og sektum og stimplun sem torveldað hafa líf þeirra og að notkun ólöglegra efna og læknislyfja hefur stöðugt þróast til verri vegar.

Snarrótin – samtök um borgaraleg réttindi, skorar á Velferðarnefnd, Alþingi, ríkisstjórn og landsmenn alla að horfast óttalaust í augu við þá ömurlega staðreynd að stefna okkar hefur verið röng, háskaleg og siðlaus. Henni verðum við að bylta, ekki einungis að kyssa á bágtið og eða plástra sárið.